

De Plaatsnamenstudie in 1954

door H. J. VAN DE WIJER, H. DRAYE
en K. ROELANDTS

Uit het hiernavolgend overzicht moge blijken dat in 1954 de *Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie*, het *Instituut voor Naamkunde* en het *Internationaal Centrum voor Onomastiek* te Leuven de studie van de naamkunde met goed gevolg hebben behartigd.

In het XXVIIIe deel van de *Handelingen* werden in het Nederlands gedeelte gepubliceerd : een hydronymische studie van ons ijverig medelid A. CARNOY (zie nr. 17), een onderzoek over de betekenis en de geografische verspreiding van de *-hove*-namen door de onvermoeibare werker J. LINDEMANS (zie nr. 9), alsmede de jaarlijkse bibliografische overzichten door stellers dezes (zie *Bibl. Pln.*, nr. 12 en *Bibl. Psn.*, nr. 17).

Onder de bijdragen, die door Waalse leden der Commissie aan de *Handelingen* werden afgestaan, willen wij de aandacht van de Nederlandse naamkundigen vestigen op de voortzetting van de studie „Toponymes hesbignons”, door J. HERBILLON, waarin ook een paar Vlaamse namen worden besproken (zie nr. 31), en op de jaarlijkse bibliografie over de Waalse filologie (1).

(1) É. LEGROS- -J. HERBILLON, *La philologie wallonne en 1953. Com. top. XXVIII* (1954), 279-371. Mede verschenen in *Dial. belgo-rom. XI* (1954), 183-275.

De toponymische bijdragen worden besproken onder nrs. 91-115. Ook de volgende bijdragen over de Romaanse toponymie zullen

* * *

Het *Instituut voor Naamkunde* te Leuven publiceerde, in samenwerking met de *Commissie voor Naamkunde* te Amsterdam, de XXXe jaargang (1954) van de *Mededelingen*, die als een speciaal feestnummer aan de eerste steller dezes, naar aanleiding van zijn 70e verjaardag, werd

de Nederlandse naamkundigen interesseren :

F. BAIX, Localités disparues de la province de Namur (suite). *Namurcum* XXVII (1953), 54-60.

Rec. P. G(ORISSEN), *Rev. hist. eccl.* XLIX (1954), 980-81.

Vervolg van bijdrage vermeld in *Bibl.* 1953, blz. 112, n. Behandelt : Florinelles ; Fraire-la-Petite ; Mousseau etc. (Beauraing) ; Quillon.

M. BOLOGNE, Les noms des villes et villages de Wallonie. *Art et Tourisme* (Association touristique de Wallonie) XIV (1954) nos. 1 à 6.

Rec. A. DAUZAT, *Rev. int. Onomastique* VI (1954), 239.

„Liste alphabétique des toponymes avec prononciation dialectale, formes anciennes et explication linguistique sommaire”.

A. DAUZAT, Le relevé des noms de lieux-dits : principes et méthodes. *Rev. int. Onomastique* VI (1954), 11-13.

A. DAUZAT, Une enquête de l'Institut de Statistique. *Rev. int. Onomastique* VI (1954), 169.

J. HERBILLON, [Bibliographia Onomastica 1953]. Wallonie. *Onoma* V (1954).

Samenvatting van het bovenvermeld opstel „La philologie wallonne en 1953”.

J. HERBILLON, Herstal, toponyme germanique, Hareng. *Bull. Le Vieux-Liège*, n° 107 (1954), 419-421.

J. HERBILLON, Toponymes hutois. *Ann. Cercle hut. sciences et beaux-arts* XXIV (1951/53), 1-12, 127-137, 178-192.

J. HERBILLON-É. LEGROS, Origine et avatars d'un mot wallon *tidge* „chemin de terre”. *Rev. phil.* XXXII (1954), 1027-1047.

Over vier attestaties van *tidge* in taalgrensgemeenten, blz. 1029, n. 3.

M. T. MORLET, La toponymie de la Thiérache. *Rev. int. Onomastique* VI (1954), 19-29, 101-109, 191-201, 275-283 (à suivre).

Vervolg van de bijdrage vermeld in *Bibl.* 1953, blz. 112, n. 1. Behandelt o. m. de *-court* en *-ville*-namen.

J. VANNÉRUS, Quand et par qui a été créé le terme „toponymie”? *Rev. int. Onomastique* VI (1954), 257-259.

Niet G. KURTH heeft het woord „toponymie” voor het eerst gebruikt in 1885, vermits het reeds opgenomen is in LITTRÉ, *Dictionnaire de la langue française*, t. III, 1873.

opgedragen (1). Bovendien werden de *Nomina Geographica Flandrica* verrijkt met de uitgave, als *Studiën V 3*, van LINDEMANS' bijdragen over *zele* en *hove*, die vroeger in de *Handelingen* werden opgenomen. In de reeks *Anthroponymica* verscheen het 6^e deel onder de titel „Het buitenpoortersboek van Geraardsbergen van 1396”, door J. DE BROUWER (zie *Bibl. Psn.*, nr. 1). Ten slotte werden in de reeks *Bijlagen*, als nrs. 40 en 41, de bibliografische overzichten over 1953 afzonderlijk uitgegeven.

In de *Mededelingen* (2) treft men, onder de bijdragen van Noordnederlandse zijde, verschillende toponymische studiën aan van M. SCHÖNFELD (zie blz. 296 en nr. 11), S. J. FOCKEMA ANDREAE (zie blz. 294), H. J. MOERMAN (zie blz. 295) en J. NAARDING (zie blz. 295). Van Vlaamse zijde dient de aandacht te worden gevestigd op de methodologische bijdrage van J. DE WILDE (zie nr. 13) en niet minder op de studiën van A. CARNOY (zie *Bibl. Psn.*, nr. 3) en M. GYSSELING (zie nr. 7). Een passend evenwicht tussen toponymie en anthroponymie wordt in de *Mededelingen* bereikt door opstellen van J. DAAN, P. J. MEERTENS, A. WEIJNEN, R. HAESERIJN, O. LEYS, L. DE MAN en F. VERBIEST, waaraan in de hiernavolgende anthroponymische bibliografie bijzondere aandacht wordt besteed.

Volgens de principiële beslissing van de Commissie (zie *Bibl.* 1953, blz. 113-114), werden door de eerste steller dezes, mede op grond van de dokumentatie die op het Instituut te Leuven werd verzameld, een aantal adviezen uitgebracht over de aanvragen, uitgaande van Zuidnederlandse gemeentebesturen, om straatnamen te wijzigen. Men zie de lijst hiervan in het „Verslag over de werkzaam-

(1) Zie hierover ook *Wet. tijd.* XIV (1954), kol. 237.

(2) De *Mededelingen* XXVIII (1952) werden besproken door M. GYSSELING, in *Rev. phil.* XXXII (1954), 923-924. — Zie ook *O. K. Dendermonde* 3^e r. IV (1954), 158-159.

heden van de Commissie in 1954", in dit deel van de Handelingen (blz. 6 ; 13).

Bij voortdoring werden door de eerste ondertekenaar dezes, met de hulp van J. L. PAUWELS en O. LEYS (1), talloze bladen van de Belgische stafkaarten, met het oog op de nieuwe uitgave ervan door het Belgisch Militair Geografisch Instituut, toponymisch onderzocht. De lijst van deze kaarten is opgenomen in het hierboven vermeld jaarverslag, blz. 7-8 en 14-15.

Ten slotte wordt voor de opleiding van de aankomende naamkundigen, zowel op het Leuvens Instituut als op het Seminarie voor Vlaamse Dialectologie te Gent, steeds verder gezorgd (2).

* * *

Het *Internationaal Centrum voor Onomastiek* te Leuven heeft in de loop van 1954 het V^e deel (1954) van *Onoma* voorbereid. Buiten de gewone rubrieken, wordt daarin opgenomen de lopende bibliografie voor 1953, voor niet minder dan 35 verschillende landen, waarnaar beneden bij de hier behandelde taalgebieden telkens afzonderlijk wordt verwezen.

In 1954 zijn verschenen de „[Actes et Mémoires du] Quatrième Congrès International de Sciences Onomastiques (Uppsala 1952)”. *Uppsala-København*, s. d. Uit de inhoud van deze belangrijke publikatie, hier verder afge-

(1) Wij hechten eraan hier Dr. O. LEYS van harte te danken voor de hulp die hij ons bij het samenstellen van het onderhavige overzicht heeft geboden. Ook Mej. Dr. B. DOUCET heeft ons, zoals vroeger, geholpen bij het tijdrovend exciperingswerk.

(2) Bij de reeks van onuitgegeven toponymische verhandelingen (zie laatst *Bibl.* 1953, blz. 114 n. 2) zijn thans de volgende te voegen : J. DE SMET, Bijdrage tot de Gentse huisnaamkunde van de middeleeuwen tot het nieuw regime. Lic. Germ. phil. Gent, 1953-1954. A. DE VIS, Toponymie van Moorsel. Lic. Germ. phil. Leuven, 1953-1954.

kort *Quatrième Congrès Int.*, worden beneden de ons onmiddellijk interesserende bijdragen besproken (1).

Ondertussen werd ook, te Salamanca, van 12 tot 15 april 1955, het Ve Internationaal Congres voor Onomastische Wetenschappen gehouden. Het kende een onverminderde belangstelling vanwege de naamkundigen uit de meest verschillende landen, die tot ICOS zijn togetreden (2).

* * *

Aan de onvolprezen grootmeester der Westvlaamse toponymie, wijlen Dr. K. DE FLOU, werd door de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, op zondag 16 mei 1954, te Brugge een plechtige hulde gebracht ter gelegenheid van de 100^e verjaring van zijn geboorte (3). De feestrede „Dr. Karel de Flou herdacht (1853-1931)”, door H. J. VAN DE WIJER, verscheen ondertussen in *Kon. Vla. Ac., Jaarb.* 1955, 159-204 en afz. als *Bijlage* 43 in de uitgaven van het Leuvens Instituut. Hierin vindt men ook de vele hulde-adressen, waarmede de leden van ICOS zich hebben aangesloten bij deze heuglijke herdenking.

* * *

Andermaal werd de Vlaamse toponymie beproefd door het afsterven, op 26 oktober 1954, van Z. E. H. Kan. Dr. Floris PRIMS, die als historicus steeds een levendige

(1) Zie hierover A. DAUZAT in *Rev. int. Onomastique* VII (1955), 73-75. — H. KRAHE in *Beitr. z. Namenf.* VI (1955), 99.

(2) Zie over dit Congres : A. DAUZAT, Le cinquième congrès d'onomastique. *Rev. int. Onomastique* VI (1954), 254. — H. J. VAN DE WIJER, Het Ve Internationaal Congres voor Onomastische Wetenschappen. *Med. Ver. naamk.* XXX (1954), 80. — Over de werkzaamheid en de betekenis van het Internationaal Centrum voor Onomastiek schreef K. ROELANDTS in *Orbis* III (1954), 196-198.

(3) Zie hierover *Kon. Vla. Ac., Versl. en med.* 1954, 251-261.

belangstelling heeft gehad voor de naamkunde en onze wetenschap door talrijke publikaties heeft bevorderd. Zijn wetenschappelijk streven in dezen zal in onze dankbare herinnering blijven voortleven (1).

* * *

Zoals in onze vorige overzichten, wensen wij hier de toponymische studiën uit het Nederlands taalgebied buiten België te overzien.

Wat de studie der plaatsnamen in **Frans-Vlaanderen** aangaat, hebben wij voor het betrokken jaar 1954, geen enkele belangrijke bijdrage aangetroffen, zodat wij alleen kunnen wijzen op de volgende historische studiën die ook voor de toponymie van Frans-Vlaanderen belangwekkend zijn :

COMITÉ FLAMAND DE FRANCE, *Le livre du centenaire (1853-1953).*

Flamands de France. Ann. Com. flam. de France XLV (1954).

In dit verzamelwerk, met zeer algemene inhoud, is o. m. opgenomen een studie van Mgr. L. DÉTREZ over : *La langue des Flamands de France*, blz. 19-36, waarin de oorspronkelijke taaltoestanden en de Franse taal- en cultuurexpansie in Frans-Vlaanderen worden geschetst.

Zie hierbij ook L. BERTRAM, *Honderd jaar geschiedenis : het „Comité flamand de France”*. *Notre Flandre — Vlaamse Heerd*, 2me sér. (1953), cahier 2, blz. 19-23 ; cahier 3, blz. 19-23.

P. FEUCHÈRE, *Dans le Nord de la France. La permanence des cadres territoriaux?* *Ann. Ec. Soc. Civ.* IX (1954), 94-100.

D. A. STRACKE, *Over het prae-frankisch bisdom in Noord-West Gallië, te Bononia (Bonen)*. *O. Geest. Erf* XXVIII (1954), 114-150.

In de Gallo-Romeinse periode is er een bisdom gevestigd te B. Tot in de X^e e. heten de bisschoppen van Terwaan „*Boloniensis et Taruannensis episcopus*”.

X., *Le travail d'histoire régionale dans la région du Nord depuis 1953*. *Rev. Nord* XXXVIII (1955), 153-165.

Algemeen bibliografisch overzicht.

* * *

Uit het „Verslag van de Commissie voor Naamkunde”

(1) Zie over F. PRIMS hierbeneden nr. 26.

blijkt dat ook in Noord-Nederland het naamkundig onderzoek wordt voortgezet (1). In juni 1954 werd door de Commissie een zesde vragenlijst, met toponymische en anthroponymische vragen, aan de medewerkers toegezonden.

Het naamkundig symposion van 16 januari was gewijd aan de studie van de woudnamen : de lezing van Prof. C. H. EDELMAN is in druk verschenen (zie verder blz. 294). De Commissie heeft sinds enkele jaren het initiatief genomen, medewerkersbijeenkomsten te organiseren in verschillende steden van het land — in 1954 te 's-Gravenhage en te Arnhem — waardoor belangstelling voor het naamkundig onderzoek wordt gewekt.

Gedurende het afgelopen jaar is gestadig voortgewerkt aan het veldnamenregister, waarvoor door medewerkers lijsten van veldnamen en kaarten aan het Bureau van de Commissie werden bezorgd.

Belangrijk voor het toponymisch onderzoek in Nederland is de samenwerking met de Centrale Ruilverkavelingsdienst, die in het vooruitzicht is gesteld, en met de Dienst voor buitengewoon landmeetkundig werk, waarvan toelating is verkregen om de kadastrale minuutplans en andere kaartbescheiden voor wetenschappelijk naamkundig werk te mogen inzien (2).

Niet onvermeld mag blijven, dat op de jaarvergadering van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, gehouden te Leiden in september 1954, de prijs voor meesterschap

(1) S. J. FOCKEMA ANDREAE - P. J. MEERTENS, Verslag van de Commissie voor naamkunde der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam. Overdr. uit *Jaarboek Kon. Nederl. Ak. v. Wet.* 1954-1955, 5 blz. Zie ook P. J. MEERTENS, The „Commissie voor Naamkunde” Amsterdam. *Onoma* IV (1953), 85.

(2) Zie hierover J. J. FEKKES, Kadasterkaarten in Nederland thans gemakkelijker te raadplegen. *Med. Ver. naamk.* XXX (1954), 139-140.

werd toegekend aan de oud-voorzitter van de Commissie voor Naamkunde, Dr. M. SCHÖNFELD, „de belangrijkste levende beoefenaar van de naamkunde in Nederland”. Alle vakgenoten in Noord en Zuid zullen deze nieuwe onderscheiding met grote instemming begroeten en aan Dr. SCHÖNFELD willen wij hier onze hartelijkste gelukwensen aanbieden.

Voor enkele maanden verscheen het XIVe deel (1954) van de *Nomina Geographica Neerlandica* : de inhoud ervan wordt in de verschillende rubrieken van ons overzicht besproken. Naar verluidt, zal dit XIVe deel het laatste zijn van de reeks der *Nomina*, de eerste, en lang de enige periodiek die in ons taalgebied uitsluitend aan de studie der naamkunde werd gewijd. Indien wij met enige weemoed de *Nomina* zien verdwijnen, willen wij anderdeels de hoop uitdrukken dat de *Mededelingen* tot het groot gemeenschappelijk naamkundig orgaan van Noord en Zuid zouden mogen uitgroeien.

De „Stichting voor Bodemkartering” te Wageningen heeft in 1954 het VIIe deel van *Boor en Spade* uitgegeven, bevattend verspreide bijdragen tot de kennis van de bodem van Nederland. Ook ditmaal demonstrenen enige korte studies de samenhang tussen de bodemkunde en enige aanverwante gebieden van wetenschap, waaronder de toponymie.

Wij vestigen de aandacht van de naamkundigen op de volgende bijdragen :

J. BENNEMA, Bodem- en zeespiegelbewegingen in het Nederlandse kustgebied. *Boor en Spade* VII (1954), 1-96.

Zie vooral blz. 41 : de relatieve zeespiegelstijging omstreeks en kort na het begin van onze jaartelling, en blz. 51 : de trans-

(1) Zie over de dln. IV en V van *Boor en Spade* : H. J. K(EUNING), *Nom. Geo. Neerl.* XIV (1954), 194-195.

en regressieverschijnselen na de Romeinse tijd. Uitvoerige bibliografie blz. 88-93 en 96.

J. WIERINGA, Enige aantekeningen over de bodemgesteldheid van praehistorische landbouwgronden in Drente. *Ibid.*, 217-223.

L. J. PONS, De verkaveling van Balgoy. *Ibid.*, 224-230.
Balgoy = *Balg* (geul, gat) + *ooi* (weiland in riviergebied).

J. C. PAPE, De karteringsgebieden van de Stichting voor Bodemkartering. *Boor en Spade* VII (1954), 233-246.
Met kaart van de stand op 1.1.1954.

X., Lijst van de in de periode januari 1953 t/m juni 1954 in tijdschriften gepubliceerde artikelen, welke hier niet herdrukt zijn. *Ibid.*, 247-248 (1).

Zoals de vorige jaren heeft de heer D. P. BLOK, student-assistent aan het Naamkundig Bureau te Amsterdam, ons voor dit overzicht vele bibliografische gegevens voor Nederland bezorgd. Wij betuigen hem hiervoor nogmaals onze welgemeende dank!

Ter bibliografische oriëntering op het gebied van de Noordnederlandse naamkunde, kunnen wij ook verwijzen naar de volgende bijdragen:

F. G. VAN DER POLL- -J. J. FEKKES- -D. P. BLOK, Onomastic bibliography of the Netherlands. *Onoma* IV (1953), 1*-48*.

Vrij volledig retrospectief overzicht, tot 1950, van de toponymische boeken en tijdschriftartikelen, met inbegrip van de belangrijkste historische bronnenpublicaties waarin naamkundig materiaal te vinden is, de naamkundige reeksen, de bibliografische repertoria, enz. Een waardevolle aanwinst!

P. J. MEERTENS- -D. P. BLOK, [Bibliographia Onomastica 1953] Netherlands. *Onoma* V (1954).

A. WEIJNEN, De Noordnederlandse toponymie in 1948-1950. *Nom. Geo. Neerl.* XIV (1954), 1-15.

(1) In de reeks „De Bodemkartering van Nederland” verscheen ondertussen:

Deel XV. J. C. F. M. HAANS, De Bodemkartering van Nederland. De bodemgesteldheid van de Haarlemmermeer. Verslagen van landbouwkundige onderzoekingen. *Wageningen-'s-Gravenhage*, 1954, met bijlagen en kaarten.

Als belangrijke naamkundige bijdragen kunnen hier de volgende worden opgesomd :

- C. H. EDELMAN, Over de plaatsnamen met het bestanddeel woud en hun betrekking tot de bodemgesteldheid. *Boor en Spade* VII (1954), 197-217. Afz. als *Bijlage XLII* in de reeks *Onomastica Neerlandica*. *Leuven*, 1955.

Behandelt het verschil tussen woud en bos : woud is bos op drassige grond.

Onderzoekt de woudnamen in het licht van de huidige kennis over het ontstaan van de Nederlandse bodem, met het doel vast te stellen waar in de middeleeuwen bos was. Dit was alleen het geval op de moerassige terreinen, die zonder ontwatering niet ontgonnen konden worden. Op de hogere gronden waren de wouden in het algemeen reeds lang tevoren gerooid.

Deze studie levert opnieuw het bewijs hoe vruchtbaar de samenwerking van de bodemkunde met de naamkunde kan zijn en hoe gelukkig de breed-georiënteerde S. beide disciplines heeft weten te verbinden.

Een uitvoerige bibliografie besluit deze zeer originele bijdrage.

Zie ook van C. H. EDELMAN, Nederlands oerwouden. *Elseviers Weekblad*, 6 maart 1954.

- S. J. FOCKEMA ANDREAE, Vikinger-wijken in Nederland. *Med. Ver. naamk.* XXX (1954), 81-87.

Terloops wijzend op de toponymische polysemie van *wijk*, betoogt schr. aan de hand van historische en geografische argumenten dat in *Wijk* (-bij-Duurstede), *Katwijk* en *Beverwijk* vermoedelijk het Skand. *vik* bewaard is, met betekenis „handels-plaats”. Voor het eerste lid van *Katwijk* wordt gedacht aan het type binnenschip dat in de middeleeuwen *kat* werd genoemd.

- C. B. VAN HAERINGEN, Netherlandic Language Research. Men and works in the study of Dutch. *Leiden*, 1954.

Rec. C. TAVERNIER-VEREECKEN, *Rev. phil.* XXXIII (1955), 808-809.

C. D(E) V(OOYS), *N. taalgids* XLVIII (1955), 58-59.

Over de Nederlandse naamkunde wordt gehandeld op blz. 83-86.

- J. A. HUISMAN, De *hel*-namen in Nederland. Zie *Bibl.* 1953, blz. 121.

Rec. W. J. A(LBERTS), *Bijdr. gesch. Ndl.* IX (1954/55), 63.

J. HOVY, *Ts. v. gesch.* LXVII (1954), 130.

P. J. MEERTENS, *Ts. Leiden* LXXIII (1955), 231-237.

C. R., *Westerheem* III (1954), 32.

- J. A. HUISMAN, Helmond. *Brab. heem* VI (1954), 21.

Over de ligging van Helmond, in verband met de verklaring *Hel* = Noord. Zie *Bibl.* 1953 blz. 121 en *Brab. heem* VI (1954), 46.

W. N. C. G. VAN LIERE, De scherplange *e* en de naamkunde. Opmerkingen over en naar aanleiding van woorden met een in de onomastiek ietwat veronachtzaamd foneem. *Nom. Geo. Neerl.* XIV (1954), 67-115.

Etymologische en taalgeografische studie van de bestanddelen *meet* „hooiland” en *ee* „water”. Hierbij worden o. m. besproken de verschillende afleidingen van de wortel van *maaien* (ook *made*, *mei*, enz.), het probleem van het *aestuarium Metuonis*, het woord *hemede* en varianten, de interpretatie van een oorkonde van 776 uit de Codex Laureshamensis (Lorsch) betreffende de namen *Maudaco*, *Sunnonmeri* en *Gusaha*.

P. J. MEERTENS- W. MOLL, Middeleeuwse en moderne straatnaamgeving. Zie *Bibl.* 1953, blz. 122.

Rec. P. MELCHERS, *Beitr. z. Namenf.* V (1954), 319.

H. J. MOERMAN, Een element en een oorkonde. *Med. Ver. naamk.* XXX (1954), 45-53.

Over de Nederlandse *-koop*-namen (met verbreedingskaartje) en een paar afzonderlijke toponiemen: *Dubridun* 814 (thans Deuverden), *Triburd* 1217 (thans Drijber), *Wanbeke* (vgl. *Wamp*), *Wambuys*.

H. J. MOERMAN, Plaatsnamen rondom Kampen. *Nom. Geo. Neerl.* XIV (1954), 26-58.

Hoofdzakelijk historische plaatsbeschrijving, betrekking hebbend op IJselmuiden, Oosterholt, Grafhorst, Wilsum, Zalk, Kamperveen, Mastenbroek en Kampen (De IJsel, de eilanden, de stad). Over vele toponiemen worden verklarende aantekeningen gemaakt en sommige worden ietwat uitvoeriger besproken (b. v. *Enck* en *Engeland*). Aan het eind een uitslaande toponymische kaart (1).

J. NAARDING, Enige Drentse toponiemen. *Med. Ver. naamk.* XXX (1954), 109-113.

Over *Melclede* (ca. 1300), verklaard uit mnl. *mellijs* < *mid-delijc* „op de juiste maat”; *Weerwille* „weezin, tegenzin”; *Werkhorst* „wilg-horst”, terloops ook over *stap-horst*, met ofri. *stáp* „hoog”?

J. PRAKKEN, Een bijdrage tot het „wijk”-probleem. *Nom. Geo. Neerl.* XIV (1954), 116-135.

Door regionaal onderzoek, nl. van de toestanden in Salland, Twente en de Gelderse Achterhoek (met 2 kaartjes), komt schr.

(1) Op 24 september 1954 is de verdienstelijke naamkundige H. J. MOERMAN de eeuwige rust ingegaan. Zie over hem K. HEEROMA, H. J. MOERMAN †. *Driem. Bladen* VI (1954), 104-105 en S. J. FOCKEMA ANDREAE, In memoriam H. J. Moerman. *Med. Ver. naamk.* XXXI (1955), 80.

tot de bevinding dat *wijk* daar toepasselijk is op de plaats waar een lijn *wijkt*, dus „bocht, hoek” (zoals te water „baai, inham”). — De terloops genoemde verklaring van *Viking* uit *Vik(en)*, naam van de streek rond de Oslofjord, is slechts één van de mogelijke interpretaties.

Vgl. over de *wijk*namen de bovengenoemde bijdrage van S. J. FOCKEMA ANDREAE.

SCHÖNFELD's Historische grammatica van het Nederlands, 5e druk verzorgd door A. VAN LOEY, met medewerking van M. SCHÖNFELD. *Zutphen*, 1954.

Rec. V. VERSTEGEN, *Lew. Bijdr. Bijbl.* XLIV (1954), 82-84.

Een onmisbaar hulpmiddel voor de Nederlandse naamkundige bij de verklaring van de plaats- en persoonsnamen. In dit klassiek handboek voor de studie van de historische grammatica van het Nederlands, worden haast op elke blz. persoons- of plaatsnamen ter illustratie opgenomen, zodat ook het belang van de naamkunde voor de taalkunde op deze wijze steeds opnieuw bevestigd wordt.

Mogen Schönfeld's standaardwerk nog vele nieuwe uitgaven te beurt vallen!

M. SCHÖNFELD, Betekenisverandering bij waternamen. *N. taalgids* XLVII (1954), 215-217.

Topografisch en taalkundig op interessante wijze geïllustreerd met voorbeelden van *meer*: *Mere* = *flūvius Velisena*, *Rennemeer* (en *Rinnegum*), *Leidse Meer*, *Merwede* enz. Vgl. *lo*, *broek*, *stroet*, *bron* (en *Baarn*), *wel*.

M. SCHÖNFELD, Toponymische sprokkelingen. *Med. Ver. naamk.* XXX (1954), 29-44.

Bestudeert waternamen met eerste lid *over*, *uiter*, *door* (ook *Deurlo*); *twee*, *tussen*, *midden*, *neven* (*niftar*-) enz., o. m. nog *spouw* en *split*-; de *Kalverstraat* en andere namen die overdrachtelijk gebruikt worden voor een watergeul of zandbank; toponiemen met *clusa*, *kweern* (*korn*-, *kurn*-) en *molen*, waarbij misschien *Kuurne* en *Keerbergen*? Telkens wordt vergeleken met gelijkaardige namen elders in het Germaans.

F. W. SMULDERS, Toponymie van Haaren en Belveren. *Nom. Geo. Neerl.* XIV (1954), 136-174.

Publikatie van toponymische glossaria, met materiaal uit de jaren 1418-1600. Een verklaring wordt alleen gegeven in geval van benoeming naar een persoon of familie, daarbij vaak steunend op de registers zelf.

G. J. UITMAN, Wat zeggen onze aardrijkskundige namen? *Assen*, 1954.

Rec. G. KARSTEN, *Levende talen* nr. 178 (1955), 103-104.

W. A. P. S(MIT), *N. taalgids* XLIII (1955), 120-121.

Uit wetenschappelijk oogpunt zegt dit boek niet veel!

J. DE VRIES, La toponymie et l'histoire des religions. *Rev. hist. religions* CXLV (1954), 207-230.

Wijst op het belang van de toponymie als hulpwetenschap voor de godsdienstgeschiedenis, vooral handelend over het probleem van de Skandinavische theofore namen. Uiterst belangrijke methodologische richtlijnen voor de beoefening van de mythologische toponymie.

Als kortere bijdragen over, meestal afzonderlijke, Noord-nederlandse plaatsnamen, kunnen hier de volgende worden vermeld :

M. N. ACKET, Hreni. *Maandbl. „Oud-Utrecht”* 1954, 6-7.

W. J. DE BOONE, Hoe oud is de naam „Velsen”? *Westerheem* III (1954), 87-88.

Medegedeeld wordt daarover de mening van M. GYSSELING : Velsen zou een praehistorische nederzettingsnaam zijn, afgeleid van een dito waternaam.

Zie ook *ibid.*, 104-107 : T. EDELMAN, Een onafgebroken bewoning van de kuststreek vanaf de voor-Romeinse tijd tot heden.

M. O. DE BRUIN, Bommenee. *Ts. Ndl. aardr. gen.* LXXI (1954), 13-17.

Oude aardrijkskunde van Schouwen-Duiveland.

H. J. CALKOEN, De legende van de Spanjaardsberg te Santpoort en de oorsprong van de naam Driehuis. *Westerheem* III (1954), 2-4, met kaart.

J. K. DE COCK, Een Rijnarm bij Velsen? *Westerheem* III (1954), 10-12.

A. C. CRENA DE IONGH, De betekenis van het woord „kroft” of „krocht”. *Westerheem* III (1954), 85-86.

In veldnamen : „bouwland dat ten opzichte van zijn omgeving hoger gelegen is”, waarvan voorbeelden.

R. D., Hel-namen in Vlijmen en Giersbergen. *Met Gansen Trou* IV (1954), 44-45.

J. VAN DIJK jr., Het Jodenrijtje. *Maandbl. „Oud-Utrecht”* 1954, 55.

Vernederlandsing van *juiverie*.

J. VAN DORT, De loop van de eerste en tweede linie Landzijde in de provincie Noord-Brabant. *Brab. heem* VI (1954), 112-113.

Over de wettelijke naamkundige beschrijving van de twee linies langs vreemd grondgebied.

G. J. ESHUIS, Egge. *Driem. Bladen* VI (1954), 4.
egge = (beschutte) zijde of kant.

S. J. FOCKEMAE ANDREA, Een verdwenen dorp? Zwieten bij Leiden. *Varia historica Prof. A. W. Byvanck* [Assen, 1954], 121-128.

- S. J. FOCKEMA ANDREAE, Willem I, graaf van Holland, 1203-1222, en de Hollandse hoogheemraadschappen. *Wormerveer*, 1954.
Met oude aardrijkskundige namen, o. m. *Kralingen* (Fries?).
- J. VAN GALEN, Over Trecht en Utrecht. *Jaarboekje van „Oud-Utrecht”* 1954, 23-47.
Trecht en Utrecht (= Overtrecht) zijn de twee kernen waaruit de stad gegroeid is. Trecht is dan het latere Overeind.
- E. E. GEWIN, De naam Bilthoven. *Maandbl. „Oud-Utrecht”* 1954, 60.
Hoe in 1917 de naam Bilthoven werd ontworpen.
- A. G. DE GROOT, Het verlaten dorp Weede. *Zuid-Hollandse Studiën* IV, 50-71.
Oude aardrijkskunde.
- R. VAN HASSELT, De topografie van Roosendaal in de 16^e-17^e eeuw. *Jaarb. Ghulden Roos* XIV (1954), 34-44.
- K. HEEROMA, Duisholt. *Driem. Bladen* VI (1954), 79-89.
Drents *duisholt* is synoniem van *onderholt*, waarvan blz. 89, noot 2, twee naamkundige bewijspplaatsen uit W. DE VRIES, Gron. Pln, aangehaald worden.
- B. H. HOMMEN, De Eekte. *Driem. Bladen* VI (1954), 25-28.
Interessante studie over een aantal veldnamen uit *de Eekte*, ten z. w. van Oldenzaal, te verklaren door de aanplanting en het bewerken van eikenhakhout.
- B. H. HOMMEN, Strijd om het Wiegersgoor. *Driem. Bladen* VI (1954), 46-47.
Vermeldt een aantal veld- en waternamen, o. m. *Nuestreskamp*, *Glentmaden* en *Goerslegen*.
- H. HOUWENS POST, (Etymologie van de stadsnaam Breda). *Jaarb. v. „De Oranjeboom”* VI (1953).
Rec. W. J. A(LBERTS), *Bijdr. gesch. Ndl.* IX (1954/55), 109.
- R. KAMMAN, Hegge, Wende en Veurheufd. *Driem. Bladen* VI (1954), 21-24.
Drie Achterhoekse benamingen voor de plaats waar de boer de ploeg wendt.
- G. KARSTEN, Hobbesteeg. *Speelwagen* IX (1954), 15-17.
Hobbe duidt op weke, drassige bodem.
- G. KARSTEN, Krimpen. *Speelwagen* IX (1954), 188-190.
Bij znw. *krimp* = kromming, bocht.
- G. KARSTEN, Schager plaatsnamen. *Speelwagen* IX (1954), 195-198.
O. a. Sneeve, Lollebreg, Scheteldoek.
- G. KARSTEN, De Zaen. *Speelwagen* IX (1954), 279-281.
Verdedigt zijn in „Noordhollandse Plaatsnamen” reeds gestelde afleiding van ofri. *sátha* = zode.

- H. H. KNIPPENBERG, De plaatsnamen Best. *Brab. heem VI* (1954), 57.
Best (Eindhoven), *Beest* of *Beisd* (aan de Linge, Z. W. Gelderland), *Beesel* (< *Bies-lo*) (Limburg) zouden alle horen bij het bekende *biest* < *bies-õth*.
- H. H. KNIPPENBERG, De plaatsnaam Handel. *Brab. heem VI* (1954), 113-114.
 Verklaring uit *hagen-lo* (?).
- H. H. KNIPPENBERG, De plaatsnaam Ulicoten. *Brab. heem VI* (1954), 113.
 Ulicoten, in West-Brabant, betekent volgens S. „woningnederzetting in een waterig oord”, uit *ool* = modder.
- W. KNIPPENBERG, Hane- en Hoendervennen. *Brab. heem VI* (1954), 106-109.
 Opsomming van veldnamen met *haan* en *hoender*; dit laatste bestanddeel kan verschillende betekenissen hebben.
- C. A. KUYSTEN, Dood, Dolech, Kruis, Hagelkruis, Paap. *Nom. Geo. Neerl. XIV* (1954), 178-182.
 Geeft enkele toponiemen met de genoemde bestanddelen.
- K. TER LAAN, Veldnoamen in Slochter. *Dörp en stad n. r. VI* (1954), 171-172.
- A. VAN LIESHOUT, Toponiem „Fellenoord”. *Nom. Geo. Neerl. XIV* (1954), 175-177.
 Thans naam van gehucht in Woensel (Eindhoven), met LINDEMANS verklaard als „felle (d. i. gevaarlijke) voord”.
- H. MANDOS, Hond- en Hoennamen. Een vraag van Dr. J. Helsen. *Brab. heem VI* (1954), 149-150.
 Vraag om inlichtingen over Noordbrabantse pln. met *hond-* en *hoen-*, *wolf(s)-* of *wolven-*. Een eerste lijstje van dergelijke namen wordt door H. MANDOS gepubliceerd.
- P. J. MEERTENS, Veldnamen. *Maandbl. „Oud-Utrecht”* 1954, 93-94.
- J. NAARDING, Klijndijk. *Drenthe* 1954, II, 6.
- J. NAARDING, Rygenheerd. *Drenthe* 1954, VI, 15.
 Drents *ryg* = Fri. *ry* = overvloedig, vrijgevig.
- J. NAARDING, Veldnamen te Westerbork. *Driem. Bladen VI* (1954), 53-55.
 S. verklaart een 12-tal veldnamen gelegen in een „hoekje van de Zuides te Westerbork (Dr.)”, waarvan kaartje op blz. 53.
- J. NAARDING, Weiart - Perk - Palts. *Driem. Bladen VI* (1954), 1-4.
 Bespreekt de Drentse toponiemen ontstaan uit lat. *vivarium* en *palatium* en het moeilijk te verklaren *perik*, *piirik*, *perk*, in Drente benaming voor wei- of moerasland.
- J. NAARDING, Zeegraven. *Driem. Bladen VI* (1954), 107.
- J. PRAKKEN, De gouw rondom Utrecht. *Maandbl. „Oud-Utrecht”* 1954, 20-21.
 Behandelt de namen *Agriodiogen* en *Umbalaha*.

- H. A. M. RUHE, Een „Heers” toponiem te Hilvarenbeek. *Brab. heem* VI (1954), 56-57.
aen die Heers tot Gorop, Gorop, gehucht onder Hilvarenbeek.
- H. A. M. RUHE, Sporen van Oud Diessen. *Brab. heem* VI (1954), 85-87.
- U. TUINSTRAS, De voormalige monding van de Oude Rijn bij Katwijk. *Geogr. tijdschr.* 1954, 18-23.
 Oude aardrijkskunde. Samenvatting van stand van onderzoek.
- A. TUTEIN NOLTHENIUS, Getijmolens in Nederland. *Ts. Ndl. aandr. gen.* LXXI (1954), 186-199.
- H. VOOGD, Het Oude Maasje — de Romeinse Maas. *Met Gansen Trou* IV (1954), 53-55, 106.
Hesbeen = Haspe-naam; *Caspingium* = *Waas* + *apa* + *ingi*?
- H. VRIEND, De rivier de Mark door de eeuwen heen. *Jaarb. De Oranjeboom* VI (1953), 11-37; VI (1954), 81-90.
- J. DE VRIES, De Vikingen in Kennemerland. *Westerheem* III (1954), 74-77.
Kinnlimasidha = Kennemerland.
- J. J. G. VRIEZE, Oude huisnamen. *Maandbl. Amstelodamum* 1954, 24-25.
 Een aanvulling op de lijst van huisnamen in het derde Jaarboek van *Amstelodamum*.
- A. WEIJNEN, Nog in gebruik zijnde toponiemen van Dongen (N. Br.). *Nom. Geo. Neerl.* XIV (1954), 59-66.
 Beschrijvend en verklarend overzicht, met schetskaartje. Vooral vindt men er o. m. de bestanddelen *ham*, *steeg* en *stigt*, *dreef*. *De luien (h)oek* wijst op een scherpe draai; *Dongen* wordt verklaard uit *dong* < *donk*; *waozewaaike* uit *waas* „modder”.
- Th. P. H. WORTEL, Het oude Bergen. Klein commentaar bij het bekijken van oude Berger kaarten. *Speelwagen* IX (1954), 40-46.
 Weg- en veldnamen.
- X., Nieuwe straatnamen vastgesteld gedurende 1950, 1951 en 1952. *Die Haghe* 1953, 170-173.
 Over Haagse straatnamen.
- X., Straat- en wegnamen in de gemeente Kollumerland c. a. Prae-advies aan Heren Burgemeester en wethouders van de commissie [herziening straat- en wegnamen...]. *Kollum*, 1954, 6 blz., gecycl.

* * *

Wat de studie van de toponymie in Friesland betreft, moet dit jaar vooral gewezen worden op de volgende bibliografische studiën :

J. H. BROUWER- -Y. POORTINGA, [Onomastic bibliography of the Netherlands.] Frisian Onomastics. *Onoma* IV (1953), 49*-64*.

Samen, als afzonderlijke afdeling, verschenen met de retrospectieve Nederlandse bibliografie, waarover boven.

J. H. BROUWER- -Y. POORTINGA, [Bibliographia Onomastica 1953] Frisian Onomastics. *Onoma* V (1954).

J. H. BROUWER, Onomastic activities in Friesland. *Onoma* IV (1953), 85-87.

Belangrijke naamkundige bijdragen over de Friese toponymie zijn :

C. MULDER, Over straten en straatnamen in Dokkum. Algemeen deel. De „Lutje Bleek” en de vroegere buurten. *Dokkum*, 1954.

K. A. RIENKS- -G. L. WALTHER, Binnendijken en slieperdijken yn Fryslân (Utj. Fryske Akademy). *Bolswert*, 1954.

Prachtig werk over de Friese dijken, met afzonderlijke atlas waarin oude en moderne toestanden duidelijk worden afgebeeld. „Register op de plak- en eigennamen”, blz. 525-553.

P. SIPMA, Een Angelsaksische invasie in Friesland? Zie *Bibl.* 1953, blz. 130-131.

Rec. P. J. M(EERTENS), *Taal en Tongval* VI (1954), 200.

De controverse tussen BOELES en SIPMA wordt kritisch behandeld door W. C. BRAAT, De Saksen in Friesland. *Ts. v. gesch.* LXVII (1954), 91-96. Laatstgenoemde spreekt zich uit voor een vreedzaam samenwonen van Saksen en Friezen tijdens de 5^e eeuw.

X., Dokkum, bolwurk fan it Noarden. *It Beaken* XVI (1954), 121-232.

In dit speciaal nummer van het voortreffelijke tijdschrift der Fryske Akademy zijn vooral de volgende bijdragen uit toponymisch oogpunt belangrijk : P. SIPMA, De namme Dokkum (typisch voorbeeld van *-inga* naast *-um* en van persn. met hypokoristische geminatie) ; P. GERBENZON, De feanelist fan it Dokkumer kleaster (a^o 1470) ; S. E. WENDELAAR BONGA, Dockum, By de kaart fan J. Blaeu (ca. 1650) ; J. J. KALMA, Dokkum hjoeddedei.

X., Rjochtlinen by it jaen fan strjtnammen. *It Heitelân* XXXII (1954), 10.

Opgesteld door de Commissie voor de Naamgeving van het Toponymysk Wurkforbân.

Verder zal men toponymische gegevens vinden in de volgende werken en tijdschriftopstellen :

W. KROGMANN, Forsite und Poseidon. *It Beaken XVI* (1954), 42-49.

Weerlegt enkele beweringen van J. SPANUTH, die in zijn opzienbarend boek „Das enträtselte Atlantis” de koningsburcht van Atlantis meent teruggevonden te hebben bij Helgoland.

F. DE TOLLENAERE, Zur Etymologie und Verwandtschaft des ostfries. *Fit* „Pfuhl, Wasserpfüte”. *Beitr. z. Gesch. d. dt. Sprache u. Lit* LXXV (1953), 305-311.

Bewaard in de Friese veldnamen *feit, fête*, die met wvla. (*ter vate*) identisch zijn.

S. v. TUUNEN- -G. KROES- -G. GOSSES e. a., Dokkum 12 eeuwen, 754-1954. *Dokkum*, 1954.

P. B. WINSEMIUS, Pleats en mentskip. *It Beaken XVI* (1954), 53-59, 244-253, 3 kaartjes.

In verband met de discussie tussen Schr. en SPAHR VAN DER HOEK, vermeld in *Bibl.* 1953, blz. 133.

X., De Aanbreng der Vijf Deelen van 1511 en 1514, afl. 5, door J. C. TJESSINGEN. *Assen*, 1954.

Rec. W. W. VAN VALKENBURG, *Ndl. Leeuw* LXXI (1954), kol. 165.

X., Oarkondefynsten. *Us Wurk* III (1954), 5-7, 19-22, 36-37, 50-51.

Publikatie van regesten, aansluitend bij de lijst van vorig jaar (*Bibl.* 1953, blz. 133).

* * *

Voor Zuid-Afrika kunnen wij de volgende toponymische bijdragen vermelden :

G. P. LESTRADE- -P. J. NIENABER, [Bibliographia Onomastica 1953] South-Africa. *Onoma* V (1954).

H. J. J. M. VAN DER MERWE, Plek- en plaasnaamvorsing in Suid-Afrika. *Ts. v. volksk. en volkstaal* X (1953/54).

F. J. DU T. SPIES, Hoe die Oranje-Vrystaat sy naam gekry het. *Hertzog-Annale* II (1954), nr. 3, 5-16.

B. F. VAN VREEDEN, Plekname in Noord-Kaapland. *Ts. v. volksk. en volkstaal* X (1953/54) (1).

(1) Wij verwijzen hier de belangstellende lezer ook naar : P. J. NIENABER, Bibliografie van Afrikaanse boeke (Nov. 1948-Okt. 1953). Dl. 3. *Johannesburg*, 1954.

* * *

Evenals in onze vroegere overzichten, worden hieronder de belangrijkste, vooral methodologische, werken en tijdschriftartikels opgesomd en samengevat, die in het verlopen jaar in de verschillende Germaanse taalgebieden verschenen zijn. Voor de volledige documentatie over de studie van de plaatsnamen in de hier volgende Germaanse landen, verwijzen wij naar de lopende bibliografie die onder de titel „Bibliographia Onomastica” in *Onoma* verschijnt. Voor de wetenschappelijke productie uit het jaar 1953, raadplege men de lijsten in *Onoma* V (1954), die in de onderstaande afdelingen vooraf worden opgegeven.

Voor het **Duits taalgebied** dient dit jaar zeer speciaal de aandacht gevestigd te worden op het tweede boekdeel van het grote standaardwerk van :

A. BACH, Deutsche Namenkunde II. Die deutschen Ortsnamen 2. Die deutschen Ortsnamen in geschichtlicher, geographischer, soziologischer und psychologischer Betrachtung. Ortsnamenforschung im Dienste anderer Wissenschaften. Heidelberg, 1954, xxiii-615 S.

Rec. A. DAUZAT, *Rev. int. Onomastique* VI (1954), 237 ; VII (1955), 76-77.

J. SAHLGREN, *Namn och bygd* XLI (1953), 187 ; XLII (1954), 189.

Met verbazingwekkende spoed is BACHS Deutsche Naamkunde, door het verschijnen van dit 2^e boekdeel van „Die deutschen Ortsnamen”, waarvan wij in ons vorig overzicht blz. 134-135, het 1^e hebben begroet, thans volledig afgewerkt. Het register op de vier lijvige boekdelen van de „Dt. Namenkunde” is ook reeds, volgens een persoonlijk mededeling van Prof. A. BACH, grotendeels gedrukt ! Een bewonderenswaardige wetenschappelijke prestatie, die alle naamkundigen met dank vervult !

Wordt in het eerste boekdeel van de „Dt. Ortsnamen” vooral het *taalkundig* aspekt van de toponymie op het voorplan gesteld, dan overheerst in dit tweede, het eigenlijk *onomastisch* karakter van de plaatsnamen en wel in een viervoudige beschouwing van historische, geografische, sociologische en psychologische aard. Het is niet mogelijk op deze plaats de bijzonderheden van deze monumentale en logisch verantwoorde bouw te ontleden en wij

moeten volstaan met het overschrijven van de grote indelingen van de verschillende hoofdstukken.

In de „geschichtliche Entfaltung” der Duitse pln. komen achtereenvolgens de Ligurische, Illyrische en Venetische, dan de Keltische, de Latijns-Romaanse en ten slotte de Duitse pln. (deze laatste in verschillende chronologische lagen ingedeeld) ter sprake.

De „landschaftliche Staffelung” omvat het Oudgerm. stamland tussen Elbe en Weser, het Frankisch westen, de Zuidduitse en de gekoloniseerde oostelijke gebieden, waarbij vooreerst aansluit de belangrijke behandeling van de meest verspreide typische bestanddelen der nederzettingsnamen en daarna een diepgaande verklaring van de geografische verspreiding der Duitse pln.

Volledig nieuw is de synthetische voorstelling van de „ständische Schichtung” der Dt. pln. : daarin worden vraagstukken besproken zoals : de rol van het individu en de groep bij de naamgeving ; de eigen schepping en de ontleening van pln. ; de wisselwerking tussen twee benoemende groepen met dezelfde en met verschillende taal, enz.

De afdeling „On. als Gegenstand und Ausdruck geistig-seelischer Haltung” is volkskundig-psychologisch opgevat. Volksetymologie, volksgeloof, mytologie, mode, enz. vinden hun weerspiegeling in de toponymie.

In een bijlage wordt de kwestie van de bestendigheid en de vastheid der pln. onderzocht en in een laatste hoofdstuk bespreekt de auteur de verhoudingen tussen de naamkunde en andere historische disciplines.

Een meesterwerk is de „Deutsche Namenkunde” door de ruime probleemstelling, het systematisch assimilatievermogen en niet minder door de stilistische vaardigheid van haar grote schepper.

Verdere belangrijke bijdragen van Duitse en Oostenrijkse naamkundigen zijn :

E. SCHWARZ, [Bibliographia Onomastica 1953] Deutschland-Oesterreich. *Onoma* V (1954).

A. BACH, Chatti-Hassi. Zur Deutung des Namens der Hessen. *Hess. Jahrb. f. Landesgesch.* IV (1954), 20 S.

A. BACH, Eigenwuchs und Einfuhr in der Ortsnamenlandschaft, in ihrer Problematik erörtert am Beispiel des Oberrheins. *Quatrième Congrès Int.*, 124-142.

Bestudeert de problemen „Eigenwuchs, Einwanderung, Einstrahlung”, o. m. aan de hand van de bestanddelen *-dung/-tung*, *-weiler*, *-heim* en *-ingen*, met 7 verspreidingskaartjes.

A. BACH, Zur Frankonisierung des deutschen Ortsnamenschatzes. *Rhein. Viert.* XIX (1954), 30-44. — Nachtrag. *Ibid.* 597-598, mit 2 Karten.

Bespreekt de overgang, onder Frankische invloed, van het

naamkundig type *Sigmaringen* („Personalprinzip”) naar het type *Sigmarsheim*, *Sigmaringoheim* („Territorialprinzip”). De Franken zouden het tweede type hebben overgenomen van de Romanen.

- A. BACH, Der Name Eltville. *Nassauische Annalen* LXV (1954), 234-237.

Als de waarschijnlijkste verklaring beschouwt S. **Alta villa* > Eltville, als vertaling van *Hochstat*.

- M. BATHE, Lichtervelde-Lichterfelde. *Wissensch. Zeitschr. d. Univ. Rostock* IV (1954-1955), *Gesellschaftl.- und Sprachwissenschaftl. Reihe*, Heft II = *Festschrift H. Teuchert*.

S. zoekt naar Nederl. „Patenorte” voor Nederduitse pln. uit het gebied dat H. TEUCHERT in zijn werk „Die Sprachreste der niederl. Siedlungen des 12. Jhts” (1944) heeft bestudeerd.

- E. S. DAHE, Die alten Rostocker Strassennamen. *Wissensch. Zeitschr. d. Univ. Rostock* IV (1954-1955), *Gesellschaftl. und Sprachwissenschaftl. Reihe*, Heft II = *Festschrift H. Teuchert*.

Hoogdt. en Nederdt. mengvormen in straatnamen uit aarzelingen van stadsklerken verklaard.

- K. FINSTERWALDER, Der verschiedenartige Ursprung der Orts- und Flurnamenbildung auf -es, -s in Tirol und Nachbargebieten. Ein Beitrag zur Scheidung des deutschen und vordeutschen Namenstoffes. *Innsbrucker Beitr. z. Kulturwiss. = Amman-Festgabe* [Innsbruck, 1954]. Bd. II, Heft 2(7), 91-107.

- F. HUTER, Grundsätzliches zur nationalen Ortsnamenstatistik dargelegt am Beispiel Südtirols. *Innsbrucker Beitr. z. Kulturwiss.* Bd. II, Heft 2(7), 71-84.

Zeer uitvoerige documentatie over de moeilijke Duits-Italiense grenstoponymie, die vaak voor politieke doeleinden misbruikt werd.

- H. JÄNICHEN, „Dorf” und „Zimmern” am oberen Neckar. *Alemannisches Jahrb.* 1954, 145-166.

Onderzoekt de betrokken bestanddelen uit het standpunt van het nederzettingstype (Siedlungsstruktur), volgens S. „das Kernproblem der Ortsnamenforschung”.

- H. KRAHE, Alteuropäische Flussnamen. *Beitr. z. Namenf.* V (1954), 97-114, 201-220.

Vervolg en slot van studie, vermeld in *Bibl.* 1953, blz. 138, over de -antia-hydroniemen; formaties op -yent-, -ment-, -nt. Besluit van het onderzoek op blz. 220.

H. KRAHE, Itter — Euterbach. *Beitr. z. Namenf.* V (1954), 35-38.

Over *Etterbeek* (Brussel) blz. 38. Zie ook O. KILIAN, *Nochmals Itter/Euterbach. Ibid.*, 134-138.

H. KRAHE, Sprache und Vorzeit. *Heidelberg*, 1954.

Rec. A. CARNOY, *Lew. bijdr.*, *Bijbl.* XLIV (1954), 72-75.

M. LEJEUNE, *Rev. phil.* XXXIII (1955), 784-785.

J. SAHLGREN, *Namn och bygd* XLII (1954), 190-191.

De prehistorische „alteleuropäische“ taaleenheid wordt belicht door de oudste hydroniemen, waarover S. in de *Beitr. z. Nf.* waardevolle studiën heeft gepubliceerd. Bevat ook een speciaal hoofdstuk over „Die Namenforschung“ (blz. 37-47).

F. LANGENBECK, Beiträge zur Weiler-Frage. *Alemannisches Jahrb.* 1954, 19-144.

Aan de hypothese van het vroeg ontleningsproces van het appellativum *wilari* < Lat. *villare* kan men twifelen; de uitstekende, kartografisch bewerkte documentatie over de Z. W. Duitse toponymie kan alleen bewondering afdwingen.

F. LANGENBECK, Ortsnamenbewegungen und -wandlungen im südwestdeutschen Raum. *Berichte z. dt. Landesk.* XIII (1954), 171-198, mit 8 Karten.

Inhoud: 1. Über einige Grundtypen der Ortsnamenbewegungen und -wandlungen; 2. Zum -ingen/-heim-Problem im südlichen Oberrheingebiet; Zur Deutung der -ingen/-heim-Kontaktzone im Kraichau, im mittleren Neckargebiet und im Bauland.

„Nachtrag“ over de lezing van A. BACH op het congres te Uppsala (zie boven).

F. LANGENBECK, Untersuchungen über Wesen und Eigenart der Ortsnamen, vorwiegend auf Grund oberrheinischer Verhältnisse und Forschungen. *Zs. Gesch. Oberrheins* CII (1954), 1-136.

Vervolg van de studie vermeld in *Bibl.* 1951, blz. 138.

Zeer belangrijke en rijk gedocumenteerde studie over de pln. als taalkundige formaties, met statistische bewerking van de verschillende bestanddelen (-heim, -dorf, enz.) naar hun voorkomen in ruimte en tijd.

J. SCHNETZ, Flussnamen und vordutsche Ortsnamen des Bayerischen Schwabens. *Augsburg*, 1953.

Rec. W. WÜST, *Namn och bygd* XLI (1953), 185-187.

E. SCHWARZ, Beobachtungen zum Umlaut in süddeutschen Ortsnamen. *Beitr. z. Namenf.* V (1954), 248-268.

E. SCHWARZ, Das Ende der Völkerwanderungszeit in

- Niederösterreich. *Forsch. u. Fortschr.* XXVIII (1954), 369-372.
Onderzoekt de opeenvolgende nederzettingen, die alle sporen hebben nagelaten in de toponymie en vooral in de hydronymie van het bestudeerde gebied.
- E. SCHWARZ, Das germanische Kontinuitätsproblem in Niederösterreich. *Festschr. Th. Mayer I* (1954), 27-47.
- E. SCHWARZ, Das Problem der Herkunft der Baiern. *Forsch. u. Fortschr.* XXVIII (1954), 279-281.
De Beieren zouden oorspronkelijk Sweben en Skiren zijn, afkomstig uit het land **Baia* in Panonië.
- E. SCHWARZ, Die Herkunft der Juthungen. *Jahrb. f. fränk. Landesforsch.* XIV (1954), 1-8.
Over de volksnamen *Eudusii* en *Juthungi*.
- E. SCHWARZ, Probleme germanischer Ortsnamenforschung. *Quatrième Congrès Int.*, 458-466.
Bijdrage tot de interpretatie van de verspreiding der namen op *-ingen/-ingi*, *-heim*, *-stedt/-sta*, inz. *-leben/-lev* (met kaartje).
- W. STEINHAUSER, Herkunft, Anwendung und Bedeutung des Namens „Germani“. *Festschrift Kralik* (1954), 9-25.
Rec. H. KRAHE, *Beitr. z. Namenf.* VI (1955), 208.
- A. TIMM, Das Friesenfeld und die Friesen. *Wissensch. Zeitschr. d. Univ. Rostock* IV (1954-1955), *Gesellschaftl. und Sprachwissenschaftl. Reihe*, Heft II.
- J. ZEHRER, Illyrische Flussnamen in Vorarlberg. *Innsbrucker Beitr. z. Kulturwiss.* Bd. II, Heft 2 (7), 122-128.
Behandelt als dusdanig de hydroniemen *Ill*, *Litz*, *Alfenz*, *Samina*, *Nafla* en *Argen* uit de dissertatie van S., *Vorrömische Ortsnamen in Vorarlberg* (Innsbruck, 1949).

* * *

Voor de studie van de plaatsnamen in het Engels taalgebied zijn de volgende bijdragen te vermelden :

- E. C. SMITH, [Bibliographia Onomastica 1953] United States. *Onoma* V (1954).
- H. J. VAN DE WIJER, [Bibliographia Onomastica 1953] Great Britain. *Onoma* V (1954).
- P. A. SEELY- -R. B. SEALOCK, Place Name Literature, United States and Canada, 1952-1954. *Names* III (1955), 102-116.

- M. BERESFORD, *The Lost Villages of England*. London, 1954.
 Rec. H. D., *Rev. hist. eccl.* L (1955), 329-330.
 Op blz. 337-393 lijst van de verdwenen dorpen per county.
- N. K. CHADWICK a. o., *Studies in Early British History*. Cambridge, 1954.
 Zie daarin o. m. een opstel van Kenneth H. JACKSON over het Bretoens ten tijde van de Engelse kolonisatie. (Language and history in early Britain).
- H. C. DARBY- I. B. TERRETT, *The Domesday Geography of England II. Midland England*. Cambridge, 1954, with 159 maps.
 Rec. H. D., *Rev. hist. eccl.* L (1955), 328-329.
- E. EKWALL, *Street-names of the City of London*. Oxford, 1954.
 Bestudeert een aantal problemen in verband met de Londense straatnamen, gesitueerd op een kaart van ca. 1600. In het bijzonder worden onderzocht de namen op *-street*, *-lane*, *-row*, *-alley*, *-hill* enz.
- E. EKWALL, *Tribal names in English place-names*. *Namn och bygd* XLI (1953), 129-177.
 Ook de Vlamingen en de Friezen komen hierbij ter sprake. In methodologisch en historisch opzicht een belangrijke studie.
- M. GELLING, *The Place-Names of Oxfordshire, based on material collected by Doris Mary STENTON* (English Place-Name Society, XXIII en XXIV). Cambridge, 1953-1954.
 Rec. R. W. ACKERMAN, *Names* II (1954), 201-203.
 E. SCHWARZ, *Beitr. z. Namenf.* V (1954), 319.
- S. KORNINGER, *Die Formen der englischen Ortsnamen in Thomas Platters Englandfahrt im Jahre 1599*. *Innsbrucker Beitr. z. Kulturwiss.* Bd. II, Heft 2(7), 85-90.
- E. PULGRAM, *Theory of Names*. *Beitr. z. Namenf.* V (1954), 149-196.
- R. L. G. RITCHIE, *The Normans in Scotland*. London, 1954.
 Bevat verspreidingskaarten van de Wiking-toponiemen in Schotland, Engeland en Frankrijk.
- A. H. SMITH, *The preparation of county place-name surveys* (English Place-Name Society). London, 1954.
 Rec. R. W. ACKERMAN, *Names* II (1954), 281-282.
- G. R. STEWART, *A classification of place names*. *Names* II (1954), 1-13.
 Lezenswaardige bijdrage, met indeling van de toponiemen in

9 groepen : descriptieve namen, possessieve namen, enz. Het voorstel lijkt ons niet helemaal aanvaardbaar, maar bevat alleszins interessante perspectieven.

- C. A. WESLAGER, An early American name puzzle. *Names* II (1954), 255-262.

Over *Hoere(n)kil* (1640, Delaware), aan de hand van gelijktijdige teksten verklaard als „harlot's creek”.

* * *

Wat de **Skandinavische toponymie** betreft, mogen hier vooraf een aantal bibliografische bijdragen worden opgesomd :

- A. BJERRUM -K. B. JENSEN, [Bibliographia Onomastica 1953] Denmark. *Onoma* V (1954).

P. HOVDA, Id. Norway. *Ibid.*

J. SAHLGREN -G. WIDMARK, Id. Sweden. *Ibid.*

- P. ANDERSEN, Bibliography of Scandinavian philology XXII (1949-1951). *Acta phil. Scandinavica* XXII (1954), 149-244.

Vervolg van de voortreffelijke bibliografie, ditmaal zonder samenvattingen maar met uitgebreide „Index of subjects” en een waardevol woordregister. Zie toponymie en anthroponymie, blz. 167-176.

- K. G. LJUNGGREN, Litteraturkrönika (1953-1954). *Arkiv f. nord. fil.* LXX (1955), 113-128.

I. MODÉER, Le cinquantenaire de la „Kungl. Ortnamns-kommissionen”. *Quatrième Congrès Int.*, 33-40.

- C -E. THORS, Swedish Onomastics in Finland. *Onoma* IV (1953), 89*-93*.

Zie ook *ibid.*, 173.

- M. WESSÉN, Elias Wesséns bibliografi 1949-1953. *Festschrift E. Wessén* (Lund, 1954), 251-254.

Belangrijke studies zijn de volgende :

Danmarks stednavne XI. Maribo amts stednavne, ved

A. BJERRUM og Chr. LISSE. *København*, 1954.

Rec. E. SCHWARZ, *Beitr. z. Namenf.* VI (1955), 206.

- B. EJDER, Om nordisk och tysk marknamnsforskning. *Sydsvenska ortnamnsällskapets årsskr.* 1952-1954, 41-46.

Wijst op het belang van de vergelijkende (veld)namenstudie,

- met voorbeelden van overeenkomst tussen Skand. en Duits materiaal (i. c. P. ALPERS en F. BARENSCHEER, *Celler Flurnamenbuch*. 1952). Het betreft o. m. *brink* „hoogte”, *drift* „veeweg”, *rein* „grens”; het bestanddeel *boter-*; plaatsnamen als *Hel (Hölle)*, *Amerika*, *Moskou* enz.
- B. EJDER, Strövelstorp. *Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskr.* 1952-1954, 8-21.
Bespreekt vooral enkele Skand. en Wgm. woorden met betekenis „keel, hals”, toegepast op terreinformaties.
- L. HELLBERG, Studier i de nordiska *torp*-namnens kronologi. *Namn och bygd XLII* (1954), 106-186.
Voortreffelijk onderzoek, ook van de betekenisontwikkeling van Skand. *porp*, evenzeer belangrijk voor de interpretatie van de Wgm. toestanden.
- B. HESSELMAN, Huvudlinjer i nordisk språkhistoria, utg. av M. ERIKSSON (Nordisk Kultur III-IV). *Uppsala-Oslo-København*, 1948-1953.
Belangrijk werk, waarin de verschillende soorten van „klankverzwakking” (apokope, synkope enz.) grondig worden bestudeerd, mede aan de hand van onomastisch materiaal. Registers van persoons- en plaatsnamen op blz. 381-412.
- A. JANZÉN, Några ortnamn i Älvsborgs län. *Namn och bygd XLII* (1954), 1-57.
Handelt o. m., in nr. 8, over plaatsnamen met part. pres. (-*ande*) in eerste lid.
- G. JOHANNESSEN, Jordeböcker över Lunds ärkesätets gods vid medeltidens slut. Palteboken och 1522 års uppborðs-jordebok (Skånsk senmedeltid och renässans 7). *Lund-Köpenhamn*, 1953.
Rec. I. INGERS, *Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskr.* 1952-1954, 65-67.
- W. LAUR, Sliesthorp, Schleswig, Hedeby und Haddeby. Die Namen von Schleswig-Haithabu und ihre Nachfahren. *Namn och bygd XLII* (1954), 67-83.
Bespreekt in dit verband o. m. de (ook Ndl.) bestanddelen *wik* en *thorp*.
- B. LINDÉN, Dalska namn- och ordstudier gällande särskilt Mora tingslag och Österdalsområdet I. Serieordnade smärre studier, 3 (Svenska landsmål B 57). *Uppsala*, 1954.
Rec. H. LINDBERG, *Namn och bygd XLII* (1954), 187-188.
Dit derde deel (het tweede werd genoemd in *Bibl.* 1950, blz. 422) bevat 23 bijdragen, waaronder een handelt over de onz. *-ia*-afleidingen van boomnamen. In twee hieropvolgende delen zal Schr. de waternamen bestuderen.

- K. G. LJUNGGREN- -B. EJDER, Lunds stifts landebok I-II. Zie laatst *Bibl.* 1952, blz. 295.
 Rec. I. INGERS, *Sydsvenska ortnamnssällskapetets årskr.* 1952-1954; 63-65.
- H. MARWICK, Orkney Farm-Names. Zie laatst *Bibl.* 1953, blz. 145 (s. v. OLSEN).
 Rec. P. THORSON, *Namn och bygd* XLI (1953), 178-181.
- J. SAHLGREN, Gudhem. *Scandinavica et Fenno-Ugrica, Studier tillägnade Bj. Collinder* 1954 = *Svenska landsmål och sv. folkliv* 1953/54-1955, 7 blz.
 Bedoelde naam is in Skand. niet van heidense, maar van kristelijke oorsprong; vgl. migratienamen als *Rosendal, Landskrona, Nådendal*.
- J. SAHLGREN, Toponymica. Donum amicis oblatum. *Lund*, 1954. Overgedrukt uit *Namn och bygd* XLI (1953).
 Rec. E. SCHWARZ, *Beitr. z. Namenf.* VI (1955), 99-100.
 Onder de hier verzamelde opstellen, die door schr. werden gebundeld uit erkentelijkheid voor de hem gebrachte hulde, is voor ons vooral van belang het artikel over *Uppsala* (zie *Bibl.* 1947, blz. 190).
- M. SJÖBECK, Dalsland. En landskaplig orientering. *Stockholm*, 1954.
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Värmlands län IX. B. Zie *Bibl.* 1952, blz. 300.
 Rec. B. EJDER, *Sydsvenska ortnamnssällskapetets årskr.* 1952-1954, 61-63.
 I. MODÉER, *Namn och bygd* XLI (1953), 181-185.
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Skaraborgs län IV. Gudhems härad, [A.] Territoriella namn, av I. LUNDAHL. *Uppsala-Köpenhamn*, 1954.

LIJST VAN BRONNEN EN VERKORTINGEN

Zie *Bibl.* 1953, blz. 146-148.

AFD. I. — ALGEMENE BIJDRAGEN

1. A. CARNOY, Toponymie des chaussées romaines en Belgique et dans les régions avoisinantes. Essai d'hodonymie. *Ant. class.* XXIII (1954), 5-28.

Vervolg van de bijdrage, opgenomen in *Bibl.* 1953, nr. 3 en besproken door É. LEGROS- -J. HERBILLON, *Com. top.* XXVIII (1954), 317-318.

Behandelt talrijke Keltische en Gallo-Romeinse littekens in de toponymie, zoals , wat de Zuidnederlandse pln. betreft, o. m. *tumba* (Tom, Tommeveld, enz.), *sercus* (Zerkingen), *vadum* (waarbij de -voorde- toponiemen), *arcana* (Erkelsberg), *trajectus*, *salvarium* (Zaverande), Kelt. *varena* (Ndl. warande), *aquaranda* (Herent), *condacum* (Kontich), *gaudiacum* (Gooik, Goyer/Jeuk), *villariacum* (Wilrijk, Willerieken), *vicinacum* (Vissenaken), *novio - ialo > niealo*, door contaminatie met *nigellus* „zwartachtig” (Niel?), enz.

2. A. CARNOY, Toponymie gallo-romaine du fortin. *Rev. int. Onomastique* VI (1954), 1-10.

Bespreekt de etymologie van, en de namen gevormd met de bestanddelen *vertra*; *dūno-*, *duro-*, *durno-*, *turno-*, *teuno-*, *tullo-*, lat. *turris*; *briga*, germ. *burg* en *berg* (1).

3. H. DRAYE, Zur Problematik der zeitlichen Schichtung der älteren Namentypen mit Rücksicht auf die Besiedlung der südlichen Niederlande. *Quatrième Congrès Int.*, 227-244.

Schematisch overzicht van de vóór-Romeinse, Gallo-Romeinse en Germaanse toponymie in Noord-België, met gebruikmaking, wat de oudste Germaanse bestanddelen betreft, van het materiaal van M. GYSSELINGS *Diplomata belgica* en de Toponymische verschijnselen van J. LINDEMANS.

4. H. DRAYE- -K. ROELANDTS, 'Tien jaar naamkunde te Leuven. Bij de zeventigste verjaardag van Prof. H. J. van de Wijer. *Med. Ver. naamk.* XXX (1954), 1-17.

Overzicht van de werkzaamheid van het Leuvens Instituut voor Naamkunde en het Internationaal Centrum voor Onomastiek, met een bibliografie van de Jubilaris sinds 1944.

Zie ook H. DRAYE, *Onoma* IV (1953), 75-77.

5. H. VANGASSEN, Bouwstoffen tot de historische taalgeografie van het Nederlands. Hertogdom Brabant

(1) Over de veelzijdige activiteit van A. CARNOY schreef onlangs nog A. J. VAN WINDEKENS, in *Orbis* III (1954), 324-327.

In dit verband mogen hier ook worden vermeld de „Mélanges A. Carnoy” (*Bruxelles*, 1953 = *La Nouvelle Clío* V (1953), afl. 1-4).

(Bouwstoffen en studiën voor de geschiedenis en de lexicografie van het Nederlands, III). *Brussel*, 1954.

In deze omvangrijke en prachtig uitgegeven studie worden, in teksten en excerpten van het einde der XIIIe tot het midden van de XVIIe eeuw, talrijke plaats- en persoonsnamen vermeld. Een onomastisch register zou de bruikbaarheid van dit rijke materiaal verhogen.

6. M. GYSSELING, Enkele Oudnederlandse woorden in het Frans. Zie *Bibl.* 1953, nr. 8.

Rec. É. LEGROS.-J. WARLAND, *Com. top.* XXVIII (1954), 351-353.

7. M. GYSSELING, Enkele topografische termen in Nederlandse plaatsnamen. *Med. Ver. naamk.* XXX (1954), 99-107.

Geeft de betekenis en geografische verbreiding van een vijftigtal vaak voorkomende bestanddelen, zoals *aa, beek, bos, dijk, haar, hal, laar, lede, lo, maal, oogjooie, schoot, veld, woud* enz., met etymologie van een aantal ermede samengestelde plaatsnamen. „Van argumentatie werd afgezien”, wat wel te betreuren is (1).

8. M. GYSSELING.-A. C. F. KOCH, *Diplomata Belgica...* zie laatst *Bibl.* 1952, nr. 4.

Rec. H. DRAVE.-J. M. DE SMET, *Rev. hist. eccl.* XLIX (1954), 915-922.

E. ENNEN, *Rhein, Viert.* XIX (1954), 250-251.

Over de datering, plaats van ontstaan en betekenis van „Het oudste zinnetje in onze moedertaal” schreef J. M. DE SMET uitvoeriger, in *Lew. bijdr.* XLIV (1954), 98-113. Een poging tot reconstructie van de tekst die vermoedelijk beantwoordt aan „*Quid expectamus nunc?*”, wordt gedaan door W. J. H. CARON, in *Taal en Tongval* VI (1954), [*Feestnummer E. Blancquaert*] 62-67.

9. J. LINDEMANS, Toponymische verschijnselen geografisch bewerkt: Hove. *Com. top.* XXVIII (1954), 39-58.

Belangrijke studie over de verschillende betekenissen en de chronologische lagen van *hof, hove*, met waardevolle verzameling van *hove*-namen in België en N.-Frankrijk, volgens de methode die schr. in zijn vroegere woordgeografische studiën heeft toegepast. Tot de oudste groep worden gerekend de namen op

(1) Zie ook van dezelfde auteur: *Losse beschouwingen over het begin van de Middelnederlandse archieftraditie in Vlaanderen. Taal en Tongval* VI (1954), [*Feestnummer E. Blancquaert*] 93-96.

Het verslag over de wetenschappelijke bedrijvigheid van M. GYSSELING, met de bibliografie van zijn werken, opgesteld naar aanleiding van de Prijs der Alumni 1953 (zie *Bibl.* 1953, blz. 150 n. 2), werd thans herdrukt in *Alumni* XXII (1954), 293-298.

-ing(e)hove, die ook elders voorkomen en als kontinentaal-Germaans verschijnsel worden toegeschreven aan „een der in de Frankengemeenschap opgeloste oude stammen”. Zie ook de samenvatting, *ibid.*, 6-7.

10. K. ROELANDTS, De betekenis van het naamkundig onderzoek. *Nova et Vetera XXXI* (1953/54), 263-267.

Algemeen oriënterend overzicht, inz. over het belang van de naamkunde voor velerlei andere disciplines (1).

11. K. ROELANDTS- M. SCHÖNFELD, Naamkundige terminologie. *Med. Ver. naamk. XXX* (1954), 18-28.

Bespreking van de belangrijkste toponymische en antroponymische vakwoorden, in het Nederlands en de andere Germaanse talen, met vooropstelling van die welke volgens schr. de meest aanbevelenswaardige zijn.

12. H. J. VAN DE WIJER- H. DRAYE- K. ROELANDTS, De plaatsnamenstudie in 1953. *Com. top. XXVIII* (1954), 111-186. Afzonderlijk in de reeks *Bijlagen van het Instituut voor Naamkunde te Leuven*, nr. XL.

Vervolg van het jaarlijks bibliografisch overzicht der Nederlandse en Friese toponymie, met uitkijk over het hele Germaanse taalgebied en verwijzing naar een aantal hulpmiddelen.

Zie ook :

- H. DRAYE, [Bibliographia Onomastica 1953] Belgium-Belgique/ Flanders. *Onoma V* (1954).

- O. L(EYS), Uit de tijdschriften. *Med. Ver. naamk. XXX* (1954), 44, 108, 138, 148, 170.

- O. LEYS, Onomastic Periodicals — Revues onomastiques. *Onoma V* (1954).

13. J. DE WILDE, Toponymie en literatuurgeschiedenis. *Med. Ver. naamk. XXX* (1954), 114-126.

Beschouwingen over de betekenis van literaire toponiemen als „localisatietekens”, als aanduiding van de plaats van het literair gebeuren ; werkplan en methode, door schr. gevolgd in een voorgenomen studie over de Reinaert-problemen en o. m. geïllustreerd door het voorbeeld *Maperteeus* > *Maberteys* > *Magerteys*.

* * *

Inlichtingen over de onomastische bedrijvigheid in de verschillende taalgebieden bevat ook het volgend repertorium :

COMITÉ INTERN. PERMANENT DE LINGUISTES, Bibliographie

- (1) Bio-bibliografische aantekeningen over K. ROELANDTS verschenen in *Orbis III* (1954), 367.

linguistique de l'année 1952 et complément des années précédentes. *Utrecht-Anvers*, 1954.

Zie inz. over de onomastiek, blz. 43-66.

Zoals in onze vorige overzichten, wenssen wij hier de aandacht van de naamkundigen te vestigen op de volgende historisch-bibliografische hulpmiddelen :

J. DHONDT e. a., *Bibliographie de l'histoire de Belgique — Bibliografie van de geschiedenis van België*. 1953. *Rev. phil.* XXXII (1954), 694-721 ; 1239-1298.

Voortzetting van de zeer volledige bibliografie vermeld in *Bibl.* 1953, blz. 152-153.

J. DHONDT, *Bulletin d'histoire de Belgique*, 1953. *Rev. Nord* XXXVII (1955), 31-67.

E. KOSSMANN, *Bulletin critique de l'historiographie néerlandaise en 1953*. *Rev. Nord* XXXVI (1954), 438-496.

Over de historische productie in België gedurende de jaren 1946-1950 worden ook vele inlichtingen verstrekt door :

L. GÉNICOT, [Verslag van de jury van de vijfjaarlijkse wedstrijd voor Vaderlandse Geschiedenis]. *Belgisch Staatsblad* 1. X. 1954, blz. 7008-7038.

AFD. II. — BIJZONDERE VRAAGSTUKKEN

B. — Toponymie van de Reinaert.

14. X., Nog van de Reinaert. *Wet. tijd.* XIV (1954), kol. 198-199.

Over de opzoekingen van J. DE WILDE betreffende de ligging van *Malpertuus*, gelegen onder Beervelde en nadien *Mageren Thys* geheten (zie boven nr. 13).

C. — Varia.

15. A. CARNOY, De naam der Menapiërs. *Taal en Tongval* VI (1954), [*Feestnummer E. Blancquaert*] 59-62.

Bespreekt in dit verband ook de elementen *-apa* en *gaver*. De naam zelf wordt bij voorkeur verklaard uit **min-apa* „drassig land, vuil water”. Vgl. nog *Bibl. Psn.* 1954, nr. 3.

16. A. CARNOY, Het woord *beek* vóór, in en buiten het Germaans. *Kon. Vla. Ac., Versl. en med.* 1954, 205-225.

Onderzoekt de etymologie en de verdere geschiedenis van Germ. **baki-/*bakja-*, ook in het Romaans, waarbij een overzicht wordt gegeven van de ermee samengestelde toponiemen, gerangschikt naar de betekenis van het eerste lid: benoeming naar de ligging, het gebruik, naar planten en dieren, vorm, beweging, kleur, enz. Aan het einde vindt men enkele interessante beschouwingen, steunend op het behandelde materiaal in zijn geheel. — Vroeger werd reeds gezegd dat de Bornemse „Rombeek” (blz. 221) in feite *Ronebeek* heet.

17. A. CARNOY, Zwalm en sulm. *Com. top.* XXVIII (1954), 31-38.

Bestudeert Germaanse, Romaanse en andere plaats- en water-namen met de bestanddelen *zwalm, sulm, *swalwa-, *swel-, salm, sul-* enz., voor een deel te verklaren uit de wortel van *zwellen*, voor een deel uit idg. **sal-*, „bruinachtig, vuil”. Als semantische parallellen noemt schr. o. m. voorbeelden met *wel-/ul-* en **bhel-*. [De Wullebeek heette in de 15^e eeuw *Wille(n)-beke*; dus geen nultrap, maar gewone ronding.]

18. A. H. VAN DYCK, Het toponiem Peperstraat. *E. S.-Br.* XXXVII (1954), 454-457.

Lijst van *peperstraten* in het Nederlands taalgebied. De verklaring is niet gemakkelijk en niet overal dezelfde.

19. M. HOEBEKE, *Windgat*. Een technische term in de

Zuidnederlandse toponymie. *Med. Ver. naamk.* XXX (1954), 127-132.

Wijst op een speciale betekenis „schuif van een waterkering” (bij werkw. *winden*), te onderscheiden van *windgat* „tochtgat” (bij znw. *wind*).

20. J. LINDEMANS, *Rochting. Med. Ver. naamk.* XXX (1954), 79-80.

Ouder *raechting*, verklaard uit *raechtuyt* < *raap-tuin*, evenals *lochting* < *look-tuin* (zie *Bibl.* 1952, nr. 13).

21. J. LINDEMANS, *Toponymische kanttekeningen. Med. Ver. naamk.* XXX (1954), 88-90.

Betreft vooreerst *kat, kade*, een kritiek op GYSSELING (*Bibl.* 1953, nr. 8), waarmede men bovendien kan vergelijken het interessante opstel van KARSTEN (*Bibl.* 1953, blz. 132); vervolgens het onderscheid tussen *heerstraat* „leger-straat > interprovinciale weg” en *'s heren straat* „de straat van de heer”.

22. J. LINDEMANS, *Het woord honger in plaatsnamen. Nom. Geo. Neerl.* XIV (1954), 16-25.

Verklaard uit *honger (hofhonger)* < *jongere* „knecht, laat, *servus*”, of „gerechtsdienaar, meier van een laathof, *curiae servus*”.

23. G. SOUILLET, *Noyelle et Noyal I. Noyelle, Nielle et Mielle, Nesle, Nigelle, Neau. Ann. de Bretagne* LXI (1954), 349-371.

Bespreekt in dit verband ook de etymologie van Ndl. *Niel*.

Het prototype *nigella* zou van Kelt. oorsprong zijn en in verband dienen gebracht te worden met idg. **sneigh-* „sneeuwen, vochtig worden” (1).

(1) Korte algemene naamkundige bijdragen, van vulgariserende aard en van zeer afwisselende inhoud, verschenen ook in 1954 in het *Tijdschr. v. d. Alg. Spaar- en lijfrentekas (Brussel)*. In de Nederlandse uitgave verschenen de volgende stukjes: Alover moeren en vennen van Brussel naar Sint Job in 't Goor (nr. van januari); Van Aalst tot Lembeek of van wilde planten en bomen (nr. maart-mei); Oudste plaatsnamen (nr. juli-augustus) [over Keltische plaats- en gemeentenamen uit de Brusselse omgeving]; Over kerken, kapellen, kloosters en sinten (ibid. nr. 6) [over toponiemen ontstaan door de kristianisering].

Wij vestigen ook de aandacht op de bijdrage van J. v(AN) O(VERSTRAETEN), *Plaatsnaamkundige sprokkelingen I-VII. Toer. XXXIII* (1954), 545, 585, 666, 689, 710, 749, 782.

Over migratienamen *Beverlo* en *Brasschaat* te Vottem (Luik), *Herstapel* (fra. *Herstappe, Limb.*), Ndl. namen van Waals-Haspengouwse gemeenten (*Willer, Gerstekoven, De Kom, Kallo, St.-Truiden*) te onderscheiden van fra. *Saint-Tronc*.

AFD. III. — ANTWERPEN en BRABANT

A. — Generalia.

24. P. BONENFANT, Cartulaire de l'hôpital Saint-Jean de Bruxelles (actes des XIIe et XIIIe siècle) (Com. Roy. Hist.). *Bruxelles*, 1953.

Rec. Ph. GODDING, *Rev. phil.* XXXIII (1955), 132-133.

J. L(INDEMANS), *E. S.-Br.* XXXVIII (1955), 336.

J. B. V(ALVEKENS), *An. praem.* XXX (1954), 312-313.

X., *Bijdr. gesch. Ndl.* IX (1954/55), 111-112.

In de inleiding tot deze zeer belangrijke bronnenpublicatie worden de oorsprong van het St.-Janshospitaal, de staat van de archieven, de gevolgde methode bij de uitgave van het cartularium, de huidige bewaarplaats der oorkonden, de schrijvers en de bestemmingen ervan, enz. bestudeerd. Het cartularium (blz. 1-334) bevat oorkonden gaande van 1131 tot 1300, die in de publicatie telkens van een korte verklarende inleiding voorzien worden. Een uitvoerig register op de plaats- en persoonsnamen (blz. 349-405) zal de naamkundige toelaten de voor hem belangrijke oorspronkelijke vormen in het cartularium terug te vinden.

25. M. A. ERENS, De oorkonden der abdij Tongerlo. Tekstpublicatie III (Com. voor geschiedk. en folkl. opzoekingen d. prov. Antwerpen). *Tongerlo*, 1952, 488 blz.

Het derde deel van deze merkwaardige publicatie (zie *Bibl.* 1950, nr. 14; 1951, nr. 34) bevat de oorkonden nrs. 562 tot 881, gaande van 1318 tot 1344. Belangrijk register van plaats- en persoonsnamen (blz. 441-480), waarin de eigennamen, evenwel niet in de historische vorm waarin zij in de oorkonden voorkomen, zijn opgenomen.

B. — Afzonderlijke steden en dorpen.

ANTWERPEN

26. F. PRIMS, *Antwerpiensia* XXIV (1953). *Antwerpen*, 1954 (1).

(1) De Antwerpse historicus Kanunnik Dr. Floris PRIMS, die ook op naamkundig gebied blijvende verdiensten heeft verworven, wordt herdacht in de necrologische bijdragen van :

C. DE CLERCQ, Floris Primis, 1882-1954. *Rev. phil.* XXXIII (1955), 258-261.

F. VAN MELCKEBEKE, In memoriam Z. E. H. Kanunnik Dr. Floris Primis, 1882-1954. *De Schakel* IX (1954), 118.

Onder de hier verzamelde bijdragen vermelden wij de studiën over Wijt(s)vliet (nrs. 3-4), de haven van Zandvliet (nr. 6), de gemeentehuizen onzer dorpen (nr. 12) en vooral de reeks opstellen over Borsbeek (nrs. 13-27), Schilde (nrs. 28-37) en Westmalle (nrs. 38-43). Hierbij komen o. m. ter sprake de namen *Borsbeek* en *Koudebeek* (nr. 13), de bestanddelen (-inc)hoven (nr. 15), *donk* (nr. 17) en *veld* (nr. 19), de namen *Manebrugge* (nr. 20), *Schilde* (nr. 28), *Runtvoort* (nr. 30), *Malle* (nr. 43) enz. Onder de bijhorende illustraties zijn ook enkele toponymische kaartjes te vinden (1).

K. C. PEETERS, In memoriam Z. E. H. Kan. Dr. Floris Prims (1882-1954). *Bijdr. gesch. Brab.* 3^e r. VII (1955), 5-8.

Zie verder ook *Bijdr. gesch. Ndl.* IX (1954/55), 250; *Kon. Vla. Ac., Versl. en med.* 1954, 737-739; en *Wet. tijd.* XIV (1954), kol. 405-406.

(1) Andere bijdragen over ANTWERPEN zijn :

A. DE LATTIN, Evoluties van het Antwerpse stadsbeeld. *Geschiedkundige kronijken*, 8^e deel. *Antwerpen*, 1954.

Rec. F. PRIMS, *Boekengids XXXII* (1954), 286.

F. PRIMS, Het „denombrement” van de zeven kwartieren van Antwerpen van 1686. *Bijdr. gesch. Brab.* 3^e r. VI (1954), 108-122.

Voor de studie van de toponymie van MECHELEN zal men ook raadplegen :

F. G. C. BETERAMS, De Mechelse schepenbrieven op het Rijksarchief te Antwerpen. *O. K. Mech.* LVIII (1954), 17-62 (wordt vervolgd).

Wijst op het naamkundig belang van dit fonds, dat ruim 1000 nrs. bevat, en ontleedt in regestenvorm 192 nrs.

X., Mechelen, stad en land. Economische en sociale studie. *Antwerpen*, 1954.

Rec. L. NAUWELAERTS, *Boekengids XXXII* (1954), 322.

Over de toponymie van BRUSSEL en omgeving raadplege men :

A. BERNAERTS, Saint-Gilles dans le passé. *Bruxelles*, s. d.

Rec. R. DE ROECK, *E. S.-Br.* XXXVII (1954), 147-148.

Vermeldt straat- en huisnamen.

R. MERTENS, Gids van Brussel. *Antwerpen*, 2e herziene druk, s. d.

Rec. X., *E. S.-Br.* XXXVII (1954), 471.

C. THEYS, Namen en straten te Brussel. *E. S.-Br.* XXXVII (1954), 219.

Uit een gerechtelijk verhoor van 1787.

X., Toen St. Gillis-Brussel nog een boeredorp was. *E. S.-Br.* XXXVII (1954), 220-221.

Toponiemen uit het jaar 1758.

Voor de toponymie van LEUVEN hebben wij alleen aangetroffen :

A. STRUYF, De adellijke abdij St. Geertrui te Leuven. *Meer Schoonheid*, Lente 1954, 22-24; Zomer 1954, 29-30.

ASSE

27. J. LINDEMANS, Toponymie van Asse. Zie *Bibl.* 1953, nr. 22.

Rec. L. DE MAN, *Rev. phil.* XXXIII (1955), 229-230.

STROMBEEK-BEVER

28. F. VERRIJKEN, Strombeek-Bever tot einde 1952 (Geschied- en oudheidk. Gen. v. Vla. Brabant). *S. l.*, 1954².

In deze geïllustreerde dorpsmonografie is opgenomen een degelijke toponymische studie over de gemeente door J. LINDEMANS, volgens het model van de reeks „Brabantse plaatsnamen” (*Toponymica*, II), bestaande uit een geografische (blz. 17-21) en een historische schets (blz. 24-31); een beschrijving van grondgebied en parochie (blz. 35-37); een verklaring van de naam der gemeente en een toponymisch glossarium met een aantal verklaringen van pln. (blz. 86-108). Zoals wij het van Dr. J. LINDEMANS gewoon zijn: zeer degelijk werk.

C. — Varia.

29. R. HAVERMANS, Het waterstaatkundig landschap in de Antwerpse Noorderpolders. *Ts. Ver. aardr. stud.* XXIII (1954), 59-84, 1 kaart. Zie ook *ibid.*, 244-245.

Rec. P. G(ORISSEN), *Rev. hist. ecl.* L (1955), 262.

Behandelt, ook historisch, waterstaatkundige landschapselementen als *wielen*, *geulen*, *kreken*, *dijken* en *kragen* en bewijst aan de hand van voorbeelden dat „uit de studie van de plaatsnamen nog zeer veel te halen (is), wanneer zij in samenwerking met de aardrijkskunde, de geschiedenis en het bodemonderzoek wordt doorgevoerd”. Belangrijk opstel met waardevolle toponymische kaart over de ouderdom van de indijkingen en de verschillende soorten van *wielen*.

30. J. HELSEN, *Pensepoel. Med. Ver. naamk.* XXX (1954), 141-147.

Zo heet vaak de waterput in 't midden van het dorpsplein (vgl. *Biest*). Hierover worden interessante historische bijzonderheden medegedeeld, aan de hand van Kempische keurboeken. In verband met de etymologie noemt schr. andere toponiemen met *pens-*, semantisch vergelijkend de bestanddelen *vuil* en *bruid*.

31. J. HERBILLON, Toponymes hesbignons (Å-Ays). *Com. top.* XXVIII (1954), 209-229.

Ook over *Attenhoven/Attincourt* en *Arvernen/Auwegne* (te Grimde).

32. J. LINDEMANS, De plaatsnaam Opdorp. *Taal en Tongval* VI (1954), [Feestnummer E. Blancquaert] 119-121.

Over het gebruik en de betekenis van *op-* in pln., waarnaast *oppen-*, door schr. verklaard als gewone afleiding, vgl. *b-innen* : *in*, enz.

33. L. DE MAN, Bijdrage tot de kennis van de Leuvense wijnbouwterminologie. *E. S.-Br.* XXXVII (1954), 18-43.

Plaats-, huis- en bijnamen uit archivalia in verband met de wijnbouw in het Leuvense. Interessant glossarium van woorden in verband daarmee, blz. 31-43.

Zie ook $\frac{1}{2}$ lz. 304. Over hetzelfde onderwerp schreef ook A. VAN HAGELAND, Enige echo's over de vroegere wijnbouw in Vlaams-Brabant. *E. S.-Br.* XXXVII (1954), 413-414.

34. C. THEYS, Een bouwsteentje voor het vraagstuk van de „Speelterreinen van onze voorouders”. *E. S.-Br.* XXXVII (1954), 410-413.

Bevestigt de stellingen van J. LINDEMANS, in zijn opstel opgenomen in *Bibl.* 1945/46 nr. 16, o. m. aan de hand van een stuk uit de schepengriffies, Rijksarch. Brussel nr. 7150, betreffende Alseberg uit het jaar 1777 (1).

(1) Historische inlichtingen over Antwerpse en Brabantse gemeenten zal men vinden in de volgende werken en tijdschrift-artikels :

- A. B[OSCHMANS], Over het kasteel en de heren van Holsbeek-Attenhoven. *Meer Schoonheid* II, nr. 4, Winter 1954, 30-31.

Met lijst van oudste attestaties van Holsbeek en van de heren van Holsbeek.

- J. BUS, De Rinc- en Runc-toponiemen van Magerhalle. *Bijdr. gesch. Brab.* 3^e r. VI (1954), 65-67.

1570 *Ronckaert* > *den Dronkaard*. Voor het overige meestal fantasie.

- P. CNOPS, Verslag van de Gouwdag van 27 Mei 1954. *E. S.-Br.* XXXVII (1954), 473-480.

Beschrijving van de ontdekkingsstocht in het heuvelland ten n. w. van Brussel.

- H. DAVIDTS, Van waar komt de naam Holsbeek? *Meer Schoonheid* II, 2 (1954), 23.

Zie ook in hetzelfde ts. : B., Op zoek naar de Hulst...beek (Afl. Lente 1954, blz. 27), waarin kritische beschouwingen worden voorgedragen bij het nr. 25 van *Bibl.* 1953. DAVIDTS stelt vast dat in vele gemeentenamen op *beek*, geen waterloop bestaat. *Beek* zou dan synoniem zijn van *holleweg*...

- H. DIERICKX, Geschiedenis van Hoboken. Evolutie van plattelandsgemeente tot industrieel centrum (1100-1950). *Antwerpen*, 1954.

„Met een uiteenzetting over de speelhoven en kastelen te Hoboken” [naar prospectus].

J. GOOSSENAERTS, „Beelden uit mijn kinderjaren” en nog wat. *Spycker XI* (1951-1954), 133-137.

Bespreekt ook enkele toponiemen, inz. *Wiewaaien*, vroeger *Hannen wie wau*.

J. GOOSSENAERTS, Van de Borght aan de beek. *Spycker XI* (1951-1954), 118 [Essen].

R. DE GROODT, Geschiedkundige bijdragen betreffende de gemeente Niel (aan Rupel). *De Schakel IX* (1954), 62-77.

F. MAES, Oude woningen te Sterrebeek. *E. S.-Br. XXXVII* (1954), 81-89, 179-191, 294-299, 347-357.

Behandelt de geschiedenis van 38 woningen, met vaak die van hun bezitters en bewoners. Terloops worden pln. vermeld. Situatiekaartjes van de besproken woningen, naar de kaart van Popp, op blz. 298, naar de kaart van Ferraris op blz. 349 en naar een tiende-kaart van 1774, op blz. 353.

G. MEEUSEN, Bijdrage tot de geschiedenis van Tongerlo's hoeven te Essen-Kalmthout IV. *Spycker XI* (1951-1954), 119-129.

Met verklaring van *Doeselt*, door M. GYSSSELING.

G. MEEUSEN, Uit „Calmpthoutania”. Van schepenzegel tot gemeentezegel. Terechtwijzing. *Spycker XI* (1951-1954), 138-141.

C. NOPPEN, „De Capelle der Sieckelide” te Korbeek-Lo. *E. S.-Br. XXXVII* (1954), 191-199.

F. PRIMS, Nota's tot de landschapsgeschiedenis van Schilde. *Bijdr. gesch. Brab. 3^e r. VI* (1954), 5-29.

Rec. P. G(ORISSEN), *Rev. hist. eccl. XLIX* (1954), 635.

Aan de hand van 16^e-18^e-eeuwse teksten, met veel toponymisch materiaal.

R. DE ROECK, Het „Steen” of Rubens' kasteel van Elewijt. *Brabant-Informatiebull. v. d. T. F. van d. prov. Brabant*, oct. 1954, 1-4.
Rec. X., *E. S.-Br. XXXVII* (1954), 472.

G. SCHEYS, Hageland, bodem en landschap. *Ts. Ver. aandr. stud. XXIII* (1954), 85-121.

Resultaten van de bodemkartering van de streek.

Over de naam *Hageland*, de grenzen (met topografische en hydrologische schetskaart op blz. 88), indeling in drie gebieden (toponiemen op blz. 89 e. v.), enz.

Een samenvatting van deze bijdrage verscheen in het ts. *Meer Schoonheid*, Herfst 1954, 15-19 [zie ook blz. 31-32] en Winter 1954, 19-20.

C. THEYS, Een verbindingskanaal tussen de Verbrande Brug en Mechelen. *E. S.-Br. XXXVII* (1954), 62-67.

Rec. L. DE MAN, *E. S.-Br. XXXVII* (1954), 319-320.

Over een 17^e-eeuwse kaart van Michael Florentio (Alg. Rijksarch. Brussel), waarover ook toponymische bijzonderheden worden medegedeeld.

C. THEYS, Geschiedenis van Kapelle-op-den-Bos. Zie *Bibl.* 1953, nr. 24.

Rec. X., *O. K. Dendermonde 3^e r. IV* (1954), omslag van afl. 2.

- A. TIRELIREN, De straat is van ons ! De Atlas van de Buurtwegen in de gemeente Essen 1844. *Spycker XI* (1951-1954), 65-80.
- J. VERBESSELT, De instellingen van de Vrijheid van Overijse. *E. S.-Br. XXXVII* (1954), 165-171, 253-278, 321-336, 414-435.
Over de belangrijkste wegen en barelen, blz. 255 ; een lijst van 89 erfcijsen uit het begin der 15^e eeuw, blz. 258 e. v. ; de derde, vermeerderde tekst van de dorpskeure (1667), blz. 264 e. v.
- J. VERBESSELT, Bona et jura monasterii Haffligemensis. *Land v. Aalst VI* (1954), 135-150, 274-282.
Vervolg van de publikatie, genoemd in *Bibl.* 1953, blz. 162. Het betreft o.m. Aalst, Anderlecht en Vlezenbeek, Oudenaken-Berchem, St.-Agatha-Berchem en Bijgaarden.
- J. VERBESSELT, Het ontstaan en de ontwikkeling van Overijse (vervolg). *E. S.-Br. XXXVII* (1954), 44-54, 90-101, 161-164.
Vervolg van bijdrage vermeld in *Bibl.* 1953, blz. 162.
Terloops worden een aantal plaats- en huisnamen geciteerd, o. m. bij de beschrijving van de vesten der Vrijheid (blz. 99-101).
- T. DE VRIJ- -H. DEHOUCK e. a., Deurne bij Antwerpen. Geschiedkundige flitsen. *Antwerpen*, 1954.
Rec. X., *Bijdr. gesch. Ndl. X* (1955/56), 124.
Met lijst van straatnamen.
- A. WILLEMS, Uit de geschiedenis van Testelt. *Louwen*, 1954.
Rec. J. L(INDEMANS), *E. S.-Br. XXXVII* (1954), 398.
F. S(CHEYS), *Meer Schoonheid*, Herfst 1954, 31.

In de gewone rubriek : Brabantse woorden, in *E. S.-Br.*, zal men in de jg. XXXVII (1954), blz. 391-394, enkele woorden aantreffen die ook in de toponymie voorkomen, zoals o. m. *hoechel*, *hurst*, *hurstkant*, *schrans* (over dit laatste woord ook blz. 458).

AFD. IV. — LIMBURG en LUIK

A. — Generalia.

35. A. BOILEAU, *Enquête dialectale sur la toponymie germanique du Nord-Est de la province de Liège*. T. I. Introduction — Glossaires toponymiques (Publications du Centre national de recherches dialectales de l'est de la Belgique, fasc. 1). *Liège*, 1954.

In deze belangrijke publikatie legt S. het resultaat voor van een langdurig en moeizaam plaatselijk onderzoek over de levende toponymie van de Germaanstalige gemeenten gelegen in het n. o. van de provincie Luik, van af de Maas tot aan de Hoge Venen (zie de (taalgrens)kaart in fine).

Vooraf worden de moeilijkheden van het onderzoek (bilinguïsme en plurilinguïsme !) en de gevolgde methode uiteengezet. Na de uitvoerige bibliografie, volgen achtereenvolgens historische, geografische en taalkundige inlichtingen over het bestudeerde gebied.

Het eigenlijk werk bestaat uit gemeentelijke toponymische glossaria, bevattend, in alfabetische volgorde, een aanzienlijk aantal toponiemen, in fonetisch schrift opgetekend en vaak verduidelijkt door gegevens van topografische en dialectologische aard. Achtereenvolgens worden aldus behandeld de toponiemen van de gemeenten Moelingen, 's-Gravenvoeren (met Weerst), St.-Martens-Voeren, St.-Pieters-Voeren, Aubel (met het n. o. van Clermont-sur-Berwinne), Remersdaal, Teuven, Sippenaken, Homburg, Montsen, Gemmenich, Moresnet, Kelmis, Nieuw-Moresnet, Hergenraat, Lontsen, Walhorn, Hauselt, Einatten, Raren, Kettenis, Eupen, Membach (met Hertogenwald), Balen (met Gulke), Welkenraat en Hendrik-Kapelle.

Een zeer verdienstelijk werk !

36. L. VON COELS VON DER BRÜGGHEN, *Die Lehensregister der propsteilichen Mannkammer des Aachener Marienstifts, 1394-1794* (Publikationen der Gesellschaft für Rheinische Geschichtskunde, LII). *Bonn*, 1952, 3 Karten.

Rec. M. BRUWIER, *Rev. phil.* XXXII (1954), 929-931.

M. H., *Bijdr. gesch. Ndl.* IX (1954/55), 110.

W. ZIMMERMANN, *Zs. Eupener Geschichtsver.* IV (1954), 42-44.

Uit de streek van Eupen wordt een lijst van 468 lenen, in alfabetische volgorde gerangschikt, opgegeven volgens de plaats waar zij gelegen waren. De oude vormen van de pln. worden vermeld.

Dit werk gaf ook aanleiding tot de studie van M. KOHNE-

MANN, Der Hof zu Neudorf. *Zs. Eupener Geschichtsver.* IV (1954), 21-25.

S. situeert het leengoed, dat vijf verschillende namen gehad heeft, te Raeren.

37. J. MOORS, De oorkondentaal in Belgisch-Limburg... zie *Bibl.* 1953, nr. 28.

Rec. P. GORISSEN, *Archives, Bibliothèques et Musées de Belg.* XXV (1954), 170-174.

V. VERSTEGEN, *Wet. tijd.* XIV (1954), kol. 342-343.

A. WEIJNEN, *Museum* LIX (1954), kol. 55-56 (1).

(1) Voor de geschiedenis van de Limburgse en Luikse gemeenten verwijzen wij de belangstellenden naar de volgende bijdragen : H. BAILLIEN, Het Leurenkwartier en de zuidelijke stadsverdediging van Tongeren. *Land v. Loon* IX (1954), 105-113.

Met verklaring van de plaatsnamen *Luere* (1340), *Loerreperket* (1399) — *Loerewekette* (1414).

H. BAILLIEN, Sprokkelingen over Tongeren en omgeving II. *Land v. Loon* IX (1954), 174-178.

H. BAILLIEN - M. FRÈRE, Het Tongerse Schepenhuis. *Land v. Loon* IX (1954), 95-100.

J. BELOGNE, Het Hof van Nuchelen te Heppeneert. *Limburg* XXXIII (1954), 45-49.

F. BORGERS, Losse aantekeningen over de voormalige Cisterciënserinnen-abdij Mariënrode te Rotem bij Halen. *E. S.-Br.* XXXVII (1954), 57-62, 109-113.

Uittreksels uit het Register Memorial (1304-1778) bewaard in het Rijksarch. Hasselt.

A. BUCHET, Reliefs de fiefs au duché de Limbourg et aux pays d'Outre-Meuse, sous Philippe le Hardi et Antoine de Bourgogne, 1396-1406. *Bull. soc. verviétoise d'archéol. et d'hist.* XLI (1954), 7-62.

Index onomastique, blz. 55-62.

M. BUSSELS - P. DE JONGH, Gedenkboek Sint-Laurentiuskerk van Hamont (1904-1954). *S. l.*, 1954.

Rec. A. REMANS, *Limbourg* XXXIII (1954), 238.

J. en M. FRÈRE, Uithangtekens en opschriften. *Limburg* XXXIII (1954), 69-75.

Te Tongeren, Lauw, Koninksem, Kuttetekoven, Alken, Maaseik, St.-Truiden, enz.

M. en M. GORISSEN, Grepen uit de geschiedenis der parochie Sint-Monulphus en Gondulphus te Mechelen-aan-de-Maas (1854-1954). 72 p., ill.

Rec. A. REMANS, *Limburg* XXXIII (1954), 238.

J. GRAUWELS, Het Land van Loon, betwist gebied tussen Maastricht en Luik (1754-1797). *Tijdspiegel* IX (1954), 20-22.

G. GRONDAL, Bornes historiques à Lontzen. *Zs. Eupener Geschichtsver.* IV (1954), 25-26.

H. HERMANS, Hoe ontstond de Oude Maas te Dilsen? *Tijdspiegel* IX (1954), 152-154.

Met schetskaartje.

J. HIEMELEERS, Het ontstaan der boomkwekerijen te Herk-de-Stad. *Tijdspiegel* IX (1954), 352-356.

Top. schetskaartje op blz. 352 en stamboom van de familie Hermans, blz. 354.

L. VAN DEN HOUDT, De kapel van Nederkanne. *Limburg XXXIII* (1954), 89-93, 101-106.

M. KOHNEMANN, Die Walhoner Gudungsbücher in Regestenform veröffentlicht VII-VIII. *Zs. Eupener Geschichtsver.* IV (1954), 14-18, 45-48.

Vervolg van de bijdrage vermeld in *Bibl.* 1953, blz. 164.

J. LYNÄ, Was Tongeren ooit een bisschopsstad? *Land v. Loon* IX (1954), 36-40.

De eerste bisschoppen te Tongeren en Maastricht zijn missionarissen geweest, zonder vaste residentie.

J. MULLER, Oude plannen van de Franse genie betreffende Tongeren (1694-1814). *Land v. Loon* IX (1954), 133-144, 6 kaarten.

A. REMANS, Opgrimbie. *Limburg XXXIII* (1954), 5-7.

H. SCHIFFERS, Landschaftlicher und landwirtschaftlicher Strukturwandel im Eupener Ländchen vom Mittelalter zur Neuzeit. *Zs. Eupener Geschichtsver.* II (1952), 1-7.

W. SCHOUTEDEN, Beringen, vroeger en nu. *Beringen*, 1954, 27 platen.

Rec. J. L., *Tijdspiegel* X (1955), 26.

H. THOMASSEN, Hoe de vrije Rijksbaronie Pietersheim Loons werd. *Land v. Loon* IX (1954), 78-86.

L. TIMMERMAN, Das Eupener Land und seine Grünlandwirtschaft (Bonner geographische Abh., 5). *Bonn*, 1951.

G. M. VERSTEEGEN, Vormen en ontstaan van plattelandsnederzettingen in Limburg. *Maasgouw* 1954, kol. 62.

„Wil de nederzettingskunde tot een wetenschap uitgroeien, dan is het noodzakelijk om alle toponiemen zo spoedig mogelijk te verzamelen en vast te leggen”.

H. VAN DE WEERD, Uit het verleden van Hoeselt (vervolg). *Limburg XXXIII* (1954), 1-5, 21-23, 49-55, 61-65, 145-148, 201-204, 221-225.

Vervolg en slot van de bijdrage, genoemd in *Bibl.* 1953, blz. 164.

Zie o. m., blz. 223-225, lijst van toponiemen uit de verheffingen voor de leenzaal van Luik, 1319-1573.

H. VAN DE WEERD, De Heilige Servatius, bisschop van Tongeren. *Limburg XXXIII* (1954), 8-14.

Zie in verband hiermee H. BAILLIEN, Pleidooi voor opdelvingen in het stadscentrum van Tongeren. *Ibid.*, 18-20; *Id.*, Opgravingen te Tongeren. *Ibid.*, 156-157.

H. VAN DE WEERD, De Herinxberg te Borgloon. *Limburg XXXIII* (1954), 231-232.

Thans *Heinsberg*, verklaard met eerste lid *haerinxen* „soort melaatsen”, onder verwijzing naar een *leprosorium* a° 1530.

Zie over deze verdienstelijke Limburgse historicus : J. COENEN, Zeer Eerwaarde Heer Kanunnik Hendrik Van de Weerd. *Limburg XXXIII* (1954), 161-166. — A. REMANS, Bibliografie van Kan. Van de Weerd. *Ibid.*, 166-168. — H. BAILLIEN, Werkzaamheden van H. E. H. Kanunnik Van de Weerd te Tongeren. *Ibid.*, 169-171. — L. LYNA- -H. BAILLIEN, De geschiedschrijver H. E. H. Kanunnik Van de Weerd, pastoor-deken te Tongeren. *Tijdspiegel VIII* (1953), 284.

E. WILLEMS, Dans le lien de la paix. *Val-Dieu*, 1954.
Geschiedenis van de Cisterciënser-abdij van Godsdal.

Een uitvoerige „Index der eigennamen” op *Land v. Loon IX* (1954) werd samengesteld door J. MILKERS; zie *ibid.*, 211-226.

In verband met de Hasseltse Kunst- en Cultuurdagen werd op 25 febr. 1954 door de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Limburg een vergadering gehouden, waarop M. BUSSELS, J. GRAUWELS en Mej. A. RENERS spraken over de Hasseltse straatnamen en eerstgenoemde bovendien een voordracht met lichtbeelden hield over „Zo zag Hasselt er uit, toen de ouderen jong waren”.

AFD. V. — OOST- en WEST-VLAANDEREN (1)

B. — Afzonderlijke steden en dorpen.

GENT

38. M. GYSSELING, Gent's vroegste geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnamen. *Antwerpen*, 1954.

Rec. F. VAN ES, *Ovla. za.* XXX (1955), 32.

A. VERHULST, *Rev. phil.* XXXIII (1955), 674-679.

X., *Bijdr. gesch. Ndl.* IX (1954/55), 298.

X., *Wet. tijd.* XIV (1954), kol. 301-303.

Historisch-toponymische studie, met materiaal tot ca. 1375. Het eerste gedeelte bevat een oro-hydrografisch overzicht en de verklaring van de oudste namen: *Schelde* (< „Belgisch” *kal*!), *Leie* en *Lieve*, *Gent*, *Aalst*, *Blandinium*, plnn. op *-ingahem*; vervolgens ook een schets van de eerste groei van Gent (met betek. van *aard* en *veld*), het St.-Pieters- en St.-Baafsdorp, Overleie, de verschillende jurisdicties.

Het tweede en omvangrijkste deel bestaat uit een glossarium van 587 toponiemen (geen huisnamen), doorgaans met verklaring. Het betreft o. m. *Briel*, *Deinst*, *Dries*, *Heernesse*, *Honger-*, *Inge-*

(1) Verdere documentatie en historische inlichtingen over de beide provinciën Oost- en West-Vlaanderen zal men vinden in de volgende bijdragen:

- J. LINDEMANS, De hoofdschepenbank van 't Land van Dendermonde. *O. K. Dendermonde* 3^e r. IV (1954), 161-196.

„Voor de plaatselijke geschiedenis van alle gemeenten van het Land van Dendermonde vormt het archief van de Hoofdschepenbank een zeer rijke bron...”

Met chronologische lijst van de bekende hoofdschepenen, blz. 181-196.

- J. MARECHAL e. a., Boekenschouw voor de geschiedenis van het oude graafschap Vlaanderen en de provincie West-Vlaanderen (1 Juli 1953-30 Juni 1954). *Hand. Ém.* XCI (1954), 174-204.

- J. MELKENBEECK, De gemeentewapens van het Land van Aalst. *Land v. Aalst* VI (1954), 190-208, 228-253, 283-306, 333-357. Geschiedenis en beschrijving, met afbeeldingen.

- A. VERBOUWE, Iconografie van het arrondissement Ieper. *S. l.*, 1954.

Rec. X., *E. S.-Br.* XXXVII (1954), 147.

- A. VERHULST, Kritisch onderzoek over enkele aantekeningen uit het *Liber Traditionum* der Sint-Pietersabdij te Gent, in verband met het oudste grondbezit der Sint-Baafsabdij te Gent. *Bull. Com. roy. hist.* CXIX (1954), 143-181.

Rec. P. G(ORISSEN), *Rev. hist. eccl.* L (1955), 253.

land, Kalande-, Casterbant, Catestrate, Cromme Es, Lee, Lo, Malem, Minne-, Muide, Paling-, Schreiboorn, (Tussen) Wallen, Vaarnewijk, Waaienberg, Wandel-, Wellink-.

In zijn geheel een belangrijk werk, al zijn sommige verklaringen bevreemdend. In dit opzicht wordt ook te weinig rekening gehouden met de mening van andere naamkundigen. Twee situatiekaartjes aan het einde, blz. 89 en 91.

OUDENBURG

39. M. GYSSELING, Toponymie van Oudenburg. Zie *Bibl.* 1953, nr. 35.
 Rec. J. HUBSCHMID, *Zs. f. rom. Phil.* LXX (1954), 124.
 F. DE TOLLENAERE, *Ts. Leiden* LXXIII (1955), 150-159.

C. — Varia.

40. J. DE BROUWER, Buitenpoortersboek van Geraardsbergen van 1396 met bewerking. *Land v. Aalst* VI (1954), 1-109.
 Zie *Bibl. Psn.* 1954, nr. 1. Geeft ook een lijst van de dorpen, in ongewijzigde spelling, een lijst van Geraardsbergse toponiemen (op blz. 69) en localiseert een groot aantal plaatsnamen voorkomend in familienamen (blz. 82-93).
41. J. VAN CLEEMPUT, De spelling van de v-klank in Oudwestvlaamse oorkonden. *Taal en Tongval* VI (1954), 183-188.
 Aan de hand van plaats- en persoonsnamen, van de 11^e eeuw tot 1250. Interessant materiaal, met o. m. voorbeelden van *ufang* = *wöstina*. Zie ook van J. VAN CLEEMPUT, De accentuatie in het martyrologium van Grimbergen. *Taal en Tongval* VI (1954), [Feestnummer E. Blancquaert] 152-155.
42. J. DE LANGHE, Toponymica uit de kuststreek. *Biek.* LV (1954), 47-49, 99-102, 157-159, 218-220, 278-279.
 Vervolg van de bijdrage, genoemd in *Bibl.* 1953, nr. 38. Hier worden besproken de plaatsnamen *Vardwijs hofstede*, *Gravejansdijk*, *Rasewale*, *Ie* en *Koksijde*, *Olievliet*; *Koolkerke* (en *Zuienkerke*), *Westkapelle*, *Uitkerke*, *Neckersvliet*, *Zandscheere*, *Kemelader*, *Coppetsheule*, *Sandeshoved* (Nieuwpoort); *Lissewege*, *Wenduine*, *Zwankendamme*; hillen en pannen te *Knokke*, *Heist*, *Doest*, *Pisabeele*, *Coppemijtsbrugge*, *Scarp*-namen; *Snaaskerke*, *Lombartsijde*.
43. J. LINDEMANS, Naamkunde als hulpwetenschap. *Kon. Vla. Ac., Versl. en med.* 1954, 749-758.
 Betreft o. m. de verklaring van de pln. *St.-Antelinks*. Zie *Bibl. Psn.* 1954.

44. C. TAVERNIER-VEREECKEN, Lapscheure. *Med. Ver. naamk.* XXX (1954), 133-137.

Uitgaande van de bodemkundige studie van AMERYCKX (*Bibl.* 1953, blz. 168 n. 1) en steunend op de etymologie (-scheure = „schor”), besluit schr. dat de naam ontstaan is omstreeks de 7^e eeuw.

45. V. VERSTEGEN, De herbergnamen te Lokeren in 1815. *Stadsverslag* 1953 (*Lokeren*, 1954), 7 blz.

Lijst van meestal verfranste benamingen, vergeleken met materiaal uit oudere bronnen (1).

(1) Historische inlichtingen over steden en dorpen van de beide provincies West- en Oost-Vlaanderen zal men kunnen vinden in de volgende publikaties, die terloops, zonder enige aanspraak op volledigheid, werden genoteerd :

H. VAN DEN ABEELE, Op de Leie van Gent tot Zulte. *De Leie. Land-Volk-Kunst* (Ken Oost-Vlaanderen, 2. *Gent*, 1954), 127-142.

Noemt o. m. de namen van oude pachthoeven en herbergen.

L. VAN ACKER, Geschiedenis der Ardooise schuttersgilden. *O. K. Kortrijk* n. r. XXIII (1949), 3-58.

J. AMERYCKX, Het Oud Zwin. *Biek.* LV (1954), 81-87 (1 kaart).

J. AMERYCKX, Nog over Lapscheure. *Biek.* LV (1954), 50-52.

Aansluitend bij het opstel, genoemd in *Bibl.* 1953, blz. 168 n. 1.

V. ARICKX, De kapel van Onze Lieve Vrouw Boodschap te Egem. *Biek.* LV (1954), 285-297.

Vgl. hierbeneden het opstel van M. ENGLISH.

J. M. BERTEELE, Een beeld uit de tweede helft der XVIe eeuw in de Kasselrij Kortrijk. *O. K. Kortrijk* n. r. XXIII (1949), 197-202.

M. BOVYN, Bijdragen tot de geschiedenis van St-Gillis-bij-Dendermonde, hoofdzakelijk naar de parochierekeningen van de 17^e-18^e eeuw. *O. K. Dendermonde* 3^e r., V, nr. 2 (1954), 1-48 (wordt vervolgd).

F. DE CACAMP, Vier maanden uit de geschiedenis van Aalst : 1 Januari tot 23 April 1582. *Land v. Aalst* VI (1954), 151-189. Op blz. 156 plan van de stad Aalst 1593-94.

M. CAFMEYER, Kaarten van de oude heerlijkheid van Sijsele. *Biek.* LV (1954), 57-60.

J. CARPENTIER, En promenant dans les Dunes. *O. K. Kortrijk* n. r. XXIV (1950-51), 136-144.

Over het verdwenen dorp *Nieuw Yde* aan het *Vloedgat*, met vermelding van oude vormen. Zie ook *ibid.* n. r. XXV (1951-52), 240-242.

F. COURTEAUX, Publieke waterputten op en rond de Markt te Aalst. *Land v. Aalst* VI (1954), 257.

J. DHONDT, Het ontstaan van Oudenaarde. *O. K. Oudenaarde* X (1953), 50-80.

L. DENDOOVEN, Dorpen in de Brugse vlakte. *Lissewege*, 1954.

B. VAN DORPE, De Abdij van Groeninge. *O. K. Kortrijk* n. r. XXV (1951-52), 3-106.

- M. ENGLISH, Eegem-Kapelle. *Biek.* LV (1954), 225-230.
Zie ook de bovengenoemde bijdrage van V. ARICKX.
- F. v(AN) ES, Bibliografie van Eerw. Heer G. Celis, priester. *Ovla. za.* XXIX (1954), 23-32.
- M. G., Munsterstraat — Musselstraat. *Biek.* LV (1954), 13.
Thans „Mosselstraat” geheten (Zerkegem).
- J. GOEMINNE, Kerkelijk Houtem. *O. K. Oudenaarde* XI (1954), 80-129.
Rec. P. G(ORISSEN), *Rev. hist. eccl.* L (1955), 675-676.
Vermeldt terloops een aantal toponiemen.
- L. DE GROOT, Overzicht van het leenwezen in Waasland vóór de 16^e eeuw (eerste vervolg). *O. K. Waas* LX (1954), 5-87.
Vervolg van de bijdrage vermeld in *Bibl.* 1953, blz. 169. Vermeldt onsystematisch een aanzienlijk aantal toponiemen.
- M. J. HOEBEKE, Uit de geschiedenis van het Onze-Lieve-Vrouwen-hospitaal te Oudenaarde. *Oudenaarde*, z. j.
Met een toponymische schetskaart „Oudenaarde omstreeks 1300” tegenover blz. 12, en andere naamkundige documentatie.
- A. IMPE, De Koortskapel en Sint-Annakapel te Dentergem. *O. K. Kortrijk* n. r. XXIV (1950-51), 174-192.
- [M.] JANSSENS, Historiek van de straten en wegen te Bazel-Waas (Bibliotheca Wasiana 11). *St.-Niklaas*, 1953.
Rec. H. MANDOS, *Brab. heem* VII (1955), 45.
- M. JANSSENS, Landgoederen van St.-Bernardsabdij en van de bisschop van Antwerpen te Bazel-Waas. *O. K. Waas* LX (1954), 100-106.
Somt terloops een aantal toponiemen op.
- M. JANSSENS, Het Tempeliershof, Ter Dorent op 't Sottegemleent te Bazel. *O. K. Waas* LX (1954), 110-117.
Toponymische situatiekaart op blz. 114.
- A. LEYMAN, De vroegste geschiedenis van Ename. *O. K. Oudenaarde* X (1953), afl. 2.
- K. LOPPENS, Geschiedenis van Nieuwpoort. *Koksijde*, 1953.
Rec. R. DEGREYSE, *Hand. Em.* XCI (1954), 83-84.
- F. MOORMANN- J. AMERYCKX, Het verband tussen bodem en bewoning in de Polderstreek. *Biek.* LV (1954), 201-208, 2 kaartjes.
- T. MULDER, De Kaaiarmolen te Staden. *O. K. Kortrijk* n. r. XXIV (1950-51), 161-166.
- E. N., Kaas- en broodnamen. *Biek.* LV (1954), 230.
In verband met een jaarlijkse brood- en kaasbedeling aan de armen?
- J. NOTERDAEME, De graven van Vlaanderen en hun domeinen rond Brugge. *O. K. Gent* n. r. VIII (1954), 31-38.
- J. NOTERDAEME, Studiën over de vroegste kerkgeschiedenis van Brugge I. Sijsele en het Sint-Maartens-kapittel te Utrecht. *Sacris Erudiri* VI (1954), 180-188.
- J. NOTERDAEME, De Vossenbarm te Snellegem. *Biek.* LV (1954), 77-78.
- A. PASTURE, Les archives du Chapitre cathédral de Tournai. Inventaire sommaire. *Archives, Bibliothèques et Musées de Belgique* XXV (1954), 26-56, 185-219.

- Ch. SELOSSE, Le vieux Mouscron. *O. K. Kortrijk* n. r. XXIV (1950-51), 218-229.
- J. M. DE SMET, Robrecht de Fries „Dominus de Silva” en de Forestiers van Vlaanderen. *O. K. Kortrijk* n. r. XXIV (1950-51), 328-329.
- V., Een verloren dorp onder de oude abdij Ter Duinen? *Biek.* LV (1954), 221-222.
- A. V., Oude huisnamen te Brugge. *Biek.* LV (1954), 249-251.
 Over *De Bierkercke, De juegde Boorne, Den noordschen Drol, De Peckepunt ofte Oware* (16^e eeuw). Vgl. J. D. D., *De „Bierkerke” van Stasegem. Ibid.*, 304-305.
- D. V., Molens in West-Vlaanderen. 1801. *Biek.* LV (1954), 88.
- E. VERSTRAETE, Molenaars in het land van Dendermonde (XVIIIe e.). *O. K. Dendermonde* 3^e r. IV (1954), 254-256.

Uit de Verslagen over de vergaderingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Kortrijk, gepubliceerd in diens *Handelingen*, blijkt dat meer dan eens een naamkundig onderwerp in de lezingen werd behandeld.

AFD. VII. — HISTORISCHE en GEOGRAFISCHE
HULPMIDDELEN

46. M. A. ARNOULD, Le travail historique en Belgique des origines à nos jours. *Bruxelles*, 1954.
Zie *Bijdr. gesch. Ndl. X* (1955/56), 77.
47. F. L. GANSHOF, Grondbezit en gronduitbating tijdens de vroege Middeleeuwen in het Noorden van het Franckische rijk en meer bepaald in Toxandrië. *Brab. heem VI* (1954), 3-19, met 2 kaarten.
Beschrijving van de structuur der Taxandrische domeinen op grond van de gegevens (uit de schenkingsoorkonde door Engelbert van 709) over het domein van Alphen. Vooraf een uitstekend algemeen overzicht van de domaniale organisatie in het Franckisch rijk in de VII-IXe eeuw.
48. P. LINDEMANS, Geschiedenis van de landbouw. Zie laatst *Bibl.* 1953, nr. 42.
Rec. K. C. P(EETERS), *Volkskunde LV* (1954), 39-40.
F. QUICKE, *Rev. phil. XXXIII* (1955), 149-150.
49. Th. LUYKX, Cultuurhistorische atlas van België. *Amsterdam-Brussel*, 1954.
Rec. M. DIERICKX, *Streven VIII* (1955), II, 177-179.
H. VAN WERVEKE, *Bijdr. gesch. Ndl. X* (1955/56), 129-130.
50. G. DE POERCK, La draperie médiévale... zie *Bibl.* 1951, nr. 67 en 1953, nr. 45.
Rec. J. A. VAN HOUTTE-L. GESCHIERE, *Rev. phil. XXXII* (1954), 611-616.
51. E. POUMON, Abbayes de Belgique. *Bruxelles*, 1954, 1 carte.
Rec. F. BAIX, *Rev. hist. eccl. XLIX* (1954), 619.
52. J. THIRIONET, Bibliographie van de agrarische geschiedenis van België. *Land en tuinbouw Jb. Gent VII* (1952-53), 84-104.
53. L. DE WACHTER, Repertorium van de Vlaamse gouwen en gemeenten. Zie *Bibl.* 1953, nr. 51.
Rec. K. C. P(EETERS), *Volkskunde LV* (1954), 40-41.
F. QUICKE, *Rev. phil. XXXII* (1954), 927-928.
-

AFD. VIII. — TAALGRENS en KOLONISATIE

Algemene studiën over de vestiging der Germanen binnen de grenzen van het Romeinse rijk en de cultuur-historische gevolgen ervan, zijn de volgende :

54. E. EWIG, Die fränkischen Teilungen und Teilreiche, 511-613. Zie *Bibl.* 1952, nr. 47.
Rec. J. DHONDT, *Rev. phil.* XXXII (1954), 946-947.
Van de hand van dezelfde auteur verscheen ook : Die Civitas Ubiorum, die Francia Rinensis und das Land Ribuarien. *Rhein. Viert.* XIX (1954), 1-29, met kaart.
55. G. GROSSI, Des Romains aux Barbares. Tableaux historiques de la Gaule au Bas-Empire. *Vaison-la-Romaine*, 1953.
Rec. G. FAIDER-FEYTMANS, *Latomus* XIII (1954), 499-500.
56. O. MARTI, Römer und Alemannen am Ober-Rhein im IV. u. V. Jht. nach Chr. Eine Untersuchung auf Grund der zeitgenössischen Quellen. *Bern*, 1954.
57. Th. SCHIFFER, Winfrid-Bonifacius und die christliche Grundlegung Europas. *Freiburg*, 1954.
Zie *Bijdr. gesch. Ndl.* IX (1954/55), 259-60.
58. K. F. STROHEKER, Politische Kräfte in der Auflösung des weströmischen Reiches. *Orpheus. Riv. di umanità classica e cristiana* I (1954), 68-75.
59. R. E. M. WHEELER, Rome beyond the imperial frontiers. *London*, 1954.
Rec. C. E. STEVENS, *History today* IV (1954), 781-782.

Over het ontstaan van de **Germaans-Romaanse taalgrens** (1) zal men de volgende bijdragen raadplegen :

(1) In de rubriek „Frontière linguistique, son aspect scientifique”, die in *Orbis* verschijnt (zie *Bibl.* 1953, blz. 176, n. 1), werd in de jongste jaargang de volgende studie opgenomen :

R. BRUCH, A cheval sur la frontière linguistique : un circuit francique en Europe occidentale. Coup d'œil succinct sur une perspective nouvelle de la dialectologie luxembourgeoise. *Orbis* III (1954), 34-42.

In dezelfde rubriek verschenen bovendien nog bijdragen van C. MERLO, Del sostrato delle parlate italiane (*ibid.*, 7-21) ; L. GALAND, Un type de frontière linguistique : arabe et berbère dans le Haouz de Marrakech (22-33).

60. W. J. DE BOONE, De Franken, van hun eerste optreden tot de dood van Childerik (Diss. Groningen). *Amsterdam*, 1954.
 Rec. A. G. J(ONGKEES), *Bijdr. gesch. Ndl.* IX (1954/55), 258-259.
 S. J. D(E) LAET, *Archeol.* 1954, II, 451-452.
 Belangrijke bijdrage over het oorspronkelijke woongebied van de Franken en de geleidelijke uitbreiding ervan, hoofdzakelijk op grond van de historische teksten.
61. D. R. CAMPENS, L'origine de la frontière linguistique. *Revue générale belge* XC (1954), 1389-1394.
 Het ontstaan van de taalgrens zou gedetermineerd zijn door geologische en geografische factoren.
62. F. PETRI, Zum Stand der Diskussion über die fränkische Landnahme und die Entstehung der germanisch-romanischen Sprachgrenze (Libelli, 12). *Darmstadt*, 1954.
 Rec. M. GYSSELING, *Rev. phil.* XXXIII (1955), 822-823.
 S. J. DE LAET, *Ant. class.* XXIV (1955), 250-251.
 H. STIMM, *Beitr. z. Namenf.* VI (1955), 315-316.
 Gedeeltelijk gewijzigde en vermeerderde uitgave (119 blz.) van de studie, besproken in *Bibl.* 1950, nr. 39.
63. Ch. VERLINDEN, Frankish Colonization : a new Approach. *Transact. Royal Hist. Society* 5th. ser. IV (1954), 1-17.
 Rec. S. J. D(E) L(AET), *Archeol.* 1954, II, 452.
 M. GYSSELING, *Rev. phil.* XXXIII (1955), 822-823.
 X., *Bijdr. gesch. Ndl.* IX (1954/55), 259.
 Aansluitend bij zijn historische opzoekingen over de Franken (zie *Bibl.* 1945/46, nr. 73), betoogt S. dat de Franken tot omstreks het midden van de V^e eeuw in Taxandrië zijn gevestigd gebleven en dat zij, door Vlaanderen en Noord-Frankrijk heentrekkend, zijn uitgezwermd tot aan de Loire. De zgn. Frankische kolonisatie zou dan geen noemenswaardige invloed hebben gehad, noch op de germanisering van Noord-België, noch op het ontstaan van de taalgrens. Slechts in de latere eeuwen zou dit gebied, ook van uit het Oosten, zijn bevolkt (1).
64. W. VRANCKX, La frontière linguistique franco-néerlandaise. *Vie et Langage*, nr. 30 (1954), 410-413.
 Vulgariserend overzicht van de voorstellen die tot nog toe gedaan werden om de taalgrens te verklaren.

(1) Op de onlangs verschenen publikatie van Ch. VERLINDEN, *Les origines de la frontière linguistique en Belgique et la colonisation franque* (Coll. Notre Passé). *Bruxelles*, 1955, 1 kaart, waarin de originele stelling van de Londense lezing verder wordt uitgewerkt, zal in ons volgend overzicht uitvoerig worden ingegaan.

Oudheidkundige bijdragen over de prehistorische, Gallo-Romeinse en vroeg-middeleeuwse perioden, die voor de bewoningsgeschiedenis van onze gebieden belangrijk zijn, worden regelmatig besproken in *Archeologie*, een periodiek, als overdruk uit *Antiquité classique*, verschijnende kroniek onder de redactie van Prof. S. J. DE LAET en Mevr. G. FAIDER-FEYTMANS.

In 1954 zijn weer twee afleveringen verschenen, uit *Antiquité classique* XXIII (1954), blz. 168-191 en 432-457.

In *Archeologie* worden ook regelmatig opgenomen overzichten over „De activiteit van de Dienst voor opgravingen gedurende het jaar 1953”. *Archeol.* 1954, II, 433-439; Id. gedurende het jaar 1954. *Ibid.* 1955, I, 136-142.

Een systematisch overzicht over de voorgaande jaren vindt men bij :

J. MERTENS, Les recherches archéologiques en Belgique. *Caesar-augusta (Zaragoza)* V (1954), 177-188.

Over 21 opgravingen in de jaren 1951-1952 uitgevoerd door de Rijksdienst voor opgravingen.

Wij vermelden hier nog de volgende oudheidkundige bijdragen :

ALGEMEENHEDEN :

J. BOUSSARD, Essai sur le peuplement de la Touraine du Ier au VIIIe siècle. *Moyen Age* LX (1954), 261-291.

De Gallo-Romeinen vestigden zich op vruchtbare gronden; de Franken op relatief onvruchtbare, omdat de eersten van brood en wijn, de tweeden van hun schaapskudden leefden.

Zie een samenvatting van deze studie in *Études Mérovingiennes* [Paris, 1953], 19-22.

G. F(AIDER)-F(EYTMANS), Les invasions barbares et le peuplement de l'Europe. *Archeol.* 1954, II, 452.

Over de publicatie door het Centre international de Synthèse (Paris, 1953) van het verslag en de lezingen van de Journées internationales de Synthèse historique (Parijs, 1938). Wij hebben dit werk niet kunnen inzien.

S. J. DE LAET, L'archéologie et ses problèmes (Latomus, 16). *Berchem-Brussel*, 1954, 156 blz.

Rec. G. F(AIDER)-F(EYTMANS), *Latomus* XIII (1954), en *Archeol.* 1954, II, 432.

PREHISTORIE :

H. Tj. WATERBOLK, De praehistorische mens en zijn milieu (Archivum archaeologicum, 1). *Assen*, 1954.

Rec. S. J. DE LAET, *Archeol.* 1954, II, 432-433.

- S. J. DE LAET, Opgraving van twee grafheuvels te Postel (gemeente Mol, provincie Antwerpen). *O. K. Gent* n. r. VIII (1954), 3-29.

GALLO-ROMEINSE PERIODE :

- P. GRAS, Questions gallo-romaines et du haut m. à. VII. Cimetières païens et cimetières chrétiens. *Ann. Bourg.* XXVI (1954), 102-107.
- J. GRICOURT, Les évènements de 289-292 en Gaule, d'après les trésors de monnaies. *Rev. ét. anc.* LVI (1954), 366-376.
- J. MERTENS, Gallo-Romeins sigillata vaatwerk te Elewijt. *E. S.-Br.* XXXVII (1954), 1-17.
Belangrijke historische conclusies over de Romeinse bewoning van Elewijt tot in het begin van de 4e eeuw.
- Ph. DE SCHAETZEN, De datering van de eerste Romeinse stenen omheining van Tongeren. *Land v. Loon* X (1955), 1-9.
De eerste omheining van Tongeren en de aanleg van het stratennet in dambordvorm zouden ontstaan zijn in de tijd v. Claudius, gelijktijdig met de heirbaan Bavai-Keulen.
- F. SCHEYS, Het Hageland in de Romeinse tijd. *Meer Schoonheid*, Lente 1954, 20-21.
Oudheidkundige en toponymische gegevens uit de Gallo-Romeinse tijd.
- E. TRIPS, West-Vlaanderen in de Romeinse en de Merovingische tijd. *Archeol.* 1954, I, 178-179.
Summier overzicht van de oudheidkundige bedrijvigheid, de private verzamelingen en enkele vondsten in West-Vlaanderen.

MEROVINGISCHE PERIODE :

- E. SALIN, Civilisation mérovingienne ... II. Zie *Bibl.* 1953, blz. 179.
Rec. A. BABIL, *Zephyrus* V (1954), 104.
- P. DESCHAMPS, *Biblioth. École Chartes* CXI (1953), 247-250.
- Ph. GRIERSON, *The Antiquaries Journal* XXXIV (1954), 245.
- A. D. M., *Rev. hist. eccl.* XLIX (1954), 657-658.
- J. WERNER, Waage und Geld in der Merowingerzeit (Sitzungsber. Bayer. Ak. Wiss., Phil.-hist. Kl. 1954, 1). *München*, 1954.
Rec. G. F(AIDER)-F(EYTMANS), *Archeol.* 1954, II, 455.
Van de 5^e tot de 7^e eeuw hebben alleen de Merovingische en Engelse weegschalen (verspreidingskaarten op blz. 18-19) voor de controle van muntstukken gediend.
Zeer oorspronkelijke studie over verschillende vormen van weegschalen en hun betekenis voor de monetaire toestand in de vroege middeleeuwen.
- S. J. D(E) L(AET), La signification de la présence d'armes dans les tombes de l'époque romaine. *Archeol.* 1954, I, 186.
Wijst op het belang van het opstel van H. SCHÖNBERGER (*Saalburg Jahrb.* XIII, 1953), die vaststelt dat wapenen als

grafgiften doorlopend van af de La Tène-tijd tot omstreeks het midden van de I^e eeuw n. Chr.; sporadisch van dan af tot op het einde van de IIIe eeuw, voorkomen. Het feit dat wapenen in IVe-eeuwse graven werden meegegeven, zou dan geen ethnische betekenis hebben.

A. DASNOY, Les sculptures mérovingiennes de Glons. *Rev. b. archéol. et hist. art* XXII (1953), 137-152 = *Archeologia belgica*, 17.

J. MERTENS, Leefdaal. Opgravingen in de S.-Verone kapel. *Bull. Com. v. Monumenten en Landschap*. V (1954), 143-175 = *Archeologia belgica*, 22.

Bij deze opgraving werd, hoofdzakelijk onder de huidige kapel, een Karolingisch grafveld uit de VIII-IXe eeuw ontdekt.

Ph. DE SCHAEZTEN - M. VANDERHOEVEN, Merovingisch grafveld te Engelmanshoven (provincie Limburg). *Land v. Loon* IX (1954), 15-35 = *Archeologia belgica*, 18.

9 graven uit begin VIe-midden VIIe eeuw.

MIDDELEEUWEN :

J. MERTENS, Van stadsgeschiedenis. *Wet. tijd.* XIV (1954), kol. 376-380.

Overzicht van opgravingen, in de loop van de acht jongste jaren door de Rijksdienst voor opgravingen verricht, en waardoor de kennis van de oudste geschiedenis van verschillende steden aanzienlijk werd verruimd.

H. VAN WERVEKE, Opgravingen en navorsingen in verband met de oudste geschiedenis van de stad Gent. *Bijdr. gesch. Ndl.* IX (1954/55), 33-37.

Over de opgravingen in de bouwvallen van de St. Baafsabdij en in 's Gravensteen en over de historische gevolgtrekkingen uit GYSSELING, Gent's vroegste geschiedenis... zie boven nr. 38.

Van 15 januari tot 28 februari 1954 werd in het Paleis voor Schone Kunsten te Brussel een tentoonstelling gehouden, gewijd aan de „Noorse kunst van de Vikings tot de XIIIe eeuw”. Onder deze titel verscheen een geïllustreerde catalogus. Zie ook *Archeol.* 1954, I, 191.

Taalkundige bijdragen in ruime zin, in verband met taalgrenzen, zijn de volgende :

65. W. JUNGANDREAS, Vom Merowingischen zum Französischen. Die Sprache der Franken Chlodwigs. *Leuv. bijdr.* XLIV (1954), 115-133.

Aan de hand van de Malbergse glossen in de Lex Salica. Slot volgt.

66. H. MOSER, Sprachgrenzen und ihre Ursachen. *Zs. f. Mundartforsch.* XXII (1954), 87-111.

Over de zeer komplekse oorzaken van het ontstaan van dialektgrenzen (landschaftliche Teilsprachen), waardoor ook licht valt op de genese van de grenzen tussen de „Vollsprachen”.

67. E. POLOMÉ, Notes critiques sur les concordances germano-celtiques. *Ogam. Tradition celtique* VI (1954), 145-164.

Uitstekende *status quaestionis*, met buitengewoon rijke bibliografische documentatie. Ook plaats- en persoonsnamen worden betrokken bij het onderzoek van de zeer moeilijke verhoudingen tussen het Keltisch en het Germaans, van de herkomst der Germanen, enz.

68. L. ROCHER, Bilinguisme. *Langues modernes (Paris)* XLVIII/2 (1).

69. H. VOGT, Contact of Languages. *Word* X (1954), 365-374.

Bespreekt het probleem van de fonetische aanpassingen dat telkens gesteld wordt, wanneer twee talen met elkander in aanraking komen.

70. U. WEINBEICH, Languages in Contact (Public. of the Ling. Circle of N. Y., 1). *New-York*, 1953.

Algemene studie over het bilinguisme, waarvan het fonetisch, grammatikaal en lexicologisch (ook toponymisch !) aspect onderzocht wordt. Beschrijving van het psychologisch, sociologisch en algemeen cultureel aspect van een bilinguïstisch individu en van een bilinguïstische gemeenschap.

Over de **identificatie van plaatsnamen** voorkomend in de klassieke historische bronnen, kunnen wij dit jaar alleen wijzen op :

- H. SPIERTS, Atuatuca Eburonum. *Limburg* XXXIII (1954), 213-219.

Zie *Bibl.* 1953, nrs. 81 en 84.

- R. VERDIÈRE, [La localisation de la bataille ad Sabim]. *Rev. phil.* XXXII (1954), 302-303.

Sabim = Scaldim? — Dezelfde stelling wordt voorgestaan door M. FRAIKIN in *Et. class.* XXII (1954), 288-291, terwijl A. LIZIN, *ibid.*, blz. 401 opnieuw meent dat *Sabim = Samber*.

(1) Over het bilinguisme in verschillende landen (Canada, Elzas, Zwitserland, Italië, Wales) verschenen een aantal vulgariserende bijdragen in *Ts. levende talen* XX (1954), afl. 1.

Over de **huidige taalgrenslijn** schreven o. m. :

- × A. BOILEAU, Enquête dialectale... zie boven nr. 35.
Zie over de taalgrens inz. blz. 5-7 : „La frontière linguistique germano-romane” en de duidelijke taalgrenskaart.
71. H. DRAYE, De wetenschappelijke vaststelling van de Vlaams-Waalse taalgrens. *Taal en Tongval VI* (1954), [Feestnummer E. Blancquaert] 79-82.
Herinnert aan de bemoeiingen van Prof. BLANCQUAERT om, op grond van een onderzoek ter plaatse, het juiste verloop van de taalgrens te beschrijven.
72. P. M. G. LEVY, La frontière linguistique existe-t-elle? *Revue Nouvelle XX* (1954), 384-394.
De gestelde vraag wordt negatief beantwoord! S. meent te hebben ontdekt dat „la limite linguistique est une bande de largeur variable qui sépare les derniers néerlandophones des premiers francophones”! Uit de „zone neutre” worden politieke gevolgtrekkingen afgeleid. S. mist elk inzicht in de taalgrensliteratuur.
73. M. RONSMANS, De werkelijke taalgrens. *Toer. XXXIII* (1954), 254-257, 654-655.
Beschrijving van de werkelijke toestand, met schetskaartje. Hierbij een aanmerking van C. THEYS betreffende *Ruvelingen* (fra. Chenois, Waterloo), *ibid.*, 749.

Ten slotte kunnen hier de volgende **rechtshistorische studiën** worden vermeld :

74. P. C. BOEREN, Les manuscrits de la loi salique. *Rev. hist. droit XXII* (1954), 33-67.
Rec. P. G(ORISSEN), *Rev. hist. eccl. XLIX* (1954), 979.
75. K. A. ECKHARDT, Pactus legis Salicae I. Einführung u. 80-Titel-Text (Germanenrechte, N. S. Westgermanisches Recht I). *Göttingen*, 1954.
76. J. GOOSSENAERTS, Van de Lex salica I. *Wet. tijd. XIV* (1954), kol. 249-252.
Over de geschiedenis van de hs., enkele, in onze vorige overzichten, vermelde bijdragen in verband met de Salische wet en over een studieplan.

NASCHRIFT. — Gelet op de steeds groter wordende moeilijkheden die aan de wetenschappelijke informatie worden gesteld, zijn de stellers van het bovenstaande overzicht zo vrij, de lezers dringend om toezending te verzoeken van alle bijdragen over plaatsnamenstudie, niet het minst van die welke in plaatselijke of gewestelijke tijdschriften, in dag- en weekbladen, enz. mochten verschijnen.

Adres : Prof. dr. H. J. VAN DE WIJER, directeur van het Instituut voor Naamkunde, E. van Evenstraat 10, Leuven.
